

2021-жылдын жыйынтыгы боюнча

АТААНДАШТЫКТЫН АБАЛЫ ТУУРАЛУУ

ЖЫЛДЫК ОТЧЕТ

1. КИРИШҮҮ

Кыргызстандын экономикасы аймактагы эң ачык экономика болуп саналат. Бирок анын импортко, алтын өндүрүүгө, мигранттардын акча которууларына, транзиттик соодага жана тышкы жардамга көз карандылыгы аны тышкы жана ички таасирлерге алсыз кылат. Өлкө экономикасынын учурдагы модели, приоритеттүү тармактарды аныктоо уланып жаткан пандемиялык кризистин сабактарынын, учурдагы дүйнөлүк тенденциялардын, эл аралык инвестициялык агымдардын кыймылынын, өлкөнүн санариптик мейкиндиктеги ордун аныктоонун негизинде кайра каралышы керек.

Пандемиянын, эпидемиялардын жана башка биологиялык коркунучтардын жайылышы товардык рыноктун абалына олуттуу түзөтүүлөрдү киргизди, бул өндүрүштүн масштабынын, өзгөчө агрардык сектордун кыскарышына, импорттук азык-түлүк менен камсыздоого көз карандылыкка жана экспорттун жана транзиттик потенциалдын (дараметтин) төмөндөөсүнө алып келди.

Реалдуу сектордун начар өнүгүшү менен кызмат көрсөтүү секторунун үстөмдүк кылуучу абалы республиканын экономикасынын тышкы жана ички таасирлердин таасирине олуттуу алсыздыгын көрсөтүп турат.

Экономикада аныкталган көйгөйлөрдү чечүү үчүн 2021-жылы монополияга каршы мамлекеттик орган кризистик кырдаалда иштерди жүргүздү, активдүү монополияга каршы саясат жүргүзүү жана ак ниет атаандаштык үчүн шарттарды түзүү аркылуу жаңы ыкмаларды аныктады жана ийгиликтүү колдонду:

- баанын соккуларын нейтралдаштырууга жана алдын алууга багытталган практикалык иш-чаралардын комплексин ишке ашыруу;

- бизнес коомчулугу менен диалог түзүү жана ачык жана түшүнүктүү бизнес эрежелерин түзүү аркылуу азык-түлүк коопсуздугун камсыз кылуу;

- атаандаштыктын абалын системалуу талдоо, бааларды талдоо, пайда болгон тобокелдиктерге жана коркунучтарды өз убагында болжолдоо жана жооп кайтаруу;

- айрым субъекттерге карата административдик тоскоолдуктарды жана протекционизмди жоюуга көмөктөшүү;

- бизнести өнүктүрүү, колдоо жана коргоо үчүн стимулдарды түзүү жана шарттарды түзүүгө көмөк көрсөтүү аркылуу товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү керектөөчүлөрдүн жана ишкерлердин кызыкчылыктарында атаандаштыкты өнүктүрүү боюнча натыйжалуу чараларды ишке ашыруу;

- динамикалуу өзгөрүп жаткан рыноктордо иштин салттуу ыкмаларынан этаптуу жана системалуу баш тартуу жана атаандаштык рыноктордо мамлекеттик жөнгө салуунун жоктугу.

2. Кыргыз Республикасынын монополияга каршы мыйзамдары жана аны өркүндөтүү

Кыргыз Республикасынын монополияга каршы мыйзамдары төмөнкүлөр:

- **Кыргыз Республикасынын “Атаандаштык жөнүндө” Мыйзамы**, атаандаштыкты коргоонун жана өнүктүрүүнүн уюштуруучулук-укуктук негиздерин аныктайт жана монополиялык ишмердүүлүккө жана ак ниет эмес атаандаштыкка бөгөт коюуга, чектөөгө, ошондой эле Кыргыз Республикасынын рынокторун түзүү жана натыйжалуу иштеши үчүн шарттарды камсыз кылууга багытталган.

- **“Кыргыз Республикасындагы табигый монополиялар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы**, Кыргыз Республикасындагы табигый монополияларга карата мамлекеттик саясаттын укуктук негиздерин аныктайт жана керектөөчүлөрдүн жана табигый монополиялардын субъекттеринин таламдарынын тең салмактуулугуна жетишүүгө, алар тарабынан сатылган товарлардын (иштердин, кызмат көрсөтүүлөрдүн) керектөөчүлөр үчүн жеткиликтүүлүгүн камсыз кылууга, ошондой эле табигый монополиялардын субъекттеринин натыйжалуу иштешине багытталган.

Ушул Мыйзамдардын ченемдерин бузгандык үчүн жоопкерчилик **Кыргыз Республикасынын укук бузуулар жөнүндө кодексинде каралган.**

Монополияга каршы органдын функциялары жана ыйгарым укуктары жогоруда көрсөтүлгөн Мыйзамдардан келип чыгат жана Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан бекитилүүчү Жобо менен белгиленет.

2021-жылы Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2021-жылдын 1-апрелиндеги №128 токтому менен Кыргыз Республикасынын Экономика жана финансы министрлигине караштуу Монополияга каршы жөнгө салуу мамлекеттик агенттиги жөнүндөгү жобо бекитилген.

Ошондой эле, монополияга каршы органдын функцияларына Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин чечими боюнча айрым чөйрөлөрдү мамлекеттик жөнгө салуу кирет, мисалы,

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2009-жылдын 22-апрелиндеги № 242 “Социалдык маанидеги товарлардын айрым түрлөрүнө бааларды мамлекеттик жөнгө салуу жөнүндө” токтомуна ылайык, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан социалдык мааниге ээ товарлардын тизмеси аныкталат. Республикада бир айдын ичинде баа 20% жана андан ашык

жогорулаган учурда 90 күндүк мөөнөт менен бааларга мамлекеттик жөнгө салуу киргизилиши мүмкүн.

Кыйыр салыктарды төлөөнүн толуктугун камсыз кылуу үчүн контролдук баанын минималдуу деңгээли ЕАЭБге мүчө мамлекеттерден импорттолуучу товарларга монополияга каршы орган тарабынан салык төлөөчүлөрдүн же мамлекеттик органдардын суроо-талаптары боюнча Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2016-жылдын 12-октябрындагы «Кыргыз Республикасынын Евразия экономикалык бирлигине мүчө мамлекеттерден Кыргыз Республикасынын аймагына ташылып келинүүчү жана анын аймагында өндүрүлгөн товарларга контролдук баалардын минималдуу деңгээлин аныктоо, колдонуу жана контролдоо тартибин бекитүү тууралуу» №537 токтомуна ылайык белгиленген.

Монополияга каршы орган жогоруда көрсөтүлгөн ченемдик укуктук актылар менен катар төмөнкү мыйзамдардын ченемдеринин аткарылышын мамлекеттик контролдоону жүзөгө ашырат:

- **Кыргыз Республикасынын "Керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоо жөнүндө" Мыйзамы** Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген жарандардын өздөрүнүн жөндөмдүүлүктөрүн жана мүлкүн ишкердик жүргүзүү үчүн эркин пайдаланууга укуктарын коргоого багытталган, ошондой эле алардын түрлөрүн жана чарба жүргүзүүчү субъекттердин демилгелүү ишин мамлекеттик стимулдаштыруунун жана жөнгө салуунун ыкмаларын аныктайт.

Ушул Мыйзам уюштуруу-укуктук формаларына жана менчигинин түрүнө карабастан Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык түзүлгөн жана иштеп жаткан чарбакер субъекттер түзүүчү мамилелерге жайылтылат.

- **Кыргыз Республикасынын "Жарнама жөнүндө" Мыйзамы** Кыргыз Республикасынын товарларынын, жумуштарынын, кызмат көрсөтүүлөрүнүн рынокторунда, анын ичинде баалуу кагаздар рынокторунда, банк, камсыздандыруу жана башка кызмат көрсөтүүлөр рынокторунда жеке жана юридикалык жактардын акча каражаттарын пайдалануусуна байланыштуу жарнаманы өндүрүү, жайгаштыруу жана жайылтуу процессинде келип чыгуучу мамилелерди жөнгө салат.

- **Кыргыз Республикасынын «Ченөөлөрдүн бирдейлигин камсыз кылуу жөнүндө» Мыйзамы:** - «Мамлекеттик жөнгө салуу тармагында колдонулуучу ченөө каражаттары баштапкы жана мезгилдүү текшерүүдөн өтүүгө тийиш».

2021-жылы ошондой эле Кыргыз Республикасынын монополияга каршы мыйзамдарын өркүндөтүү боюнча иштер жүргүзүлүп, анын жыйынтыгында төмөнкү ченемдик укуктук актылар кабыл алынган:

2021-жылдын 16-ноябрында Кыргыз Республикасынын Президенти С.Жапаров Кыргыз Республикасынын укук бузуулар жөнүндө кодексине кол койду.

Укук бузуулар жөнүндө кодекске монополияга каршы жөнгө салуу жана атаандаштыкты өнүктүрүү тартибине каршы укук бузууларга, атап айтканда, чарба жүргүзүүчү субъекттин (адамдар тобунун) атаандаштыкты чектөөчү келишимди (картелди) түзүшүнө же атаандаштыкты чектөөчү макулдашылган аракеттерди жасоого тиешелүү ченемдер, атаандаштык, монополияга каршы жөнгө салуу жана атаандаштыкты өнүктүрүү чөйрөсүндө укук бузууларды жасаганда товарларды (жумуштарды, кызмат көрсөтүүлөрдү) сатуудан түшкөн акчанын суммасына карата айыптын көптүгү принциби киргизилген.

“Атаандаштык жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” Мыйзамдын долбооруна Кыргыз Республикасынын Президенти 2022-жылдын январында кол койгон.

Мыйзам долбоору төмөндөгүлөрдү карайт: - эскертүүчү мекемени киргизүү жолу менен зыяндуу кесепеттерге алып келбеген атаандаштыктын эрежелерин бузган айыптык чаралардан ишкердикти колдоо чаралары; - чарбакер субъекттердин ортосунда башка келишимдерди түзүүгө тыюу салган ченем, бул эреже мамлекеттик сатып алуулардагы бааларды жогорулатууга багытталган атаандаштыкка каршы келишимдерди аныктоого жана жоюуга жардам берет; - чарба жүргүзүүчү субъекттерди түзүү жана башка өзгөртүүлөр процессинде экономикалык концентрацияланган рынокту монополиялаштырууга жол бербөө боюнча ченемдер.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2021-жылдын 13-сентябрындагы № 168 “Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн бааларды мамлекеттик жөнгө салуу жаатындагы айрым чечимдерине өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” токтому Кыргыз Республикасынын салыктык эмес кирешелер жөнүндө кодексине ылайык келтирүү максатында кабыл алынган.

Бул токтом менен Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2000-жылдын 26-октябрындагы №637 токтому менен бекитилген Мамлекеттик жана муниципалдык кызмат көрсөтүүлөр (жумуштар) үчүн төлөмдүн өлчөмүн аныктоонун тартибине жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2013-жылдын 18-февралындагы № 83 токтому менен бекитилген мамлекет тарабынан жөнгө салынуучу чарба жүргүзүүчү субъекттердин товарларына (иштерине, кызмат көрсөтүүлөрүнө) бааларды (тарифтерди) аныктоонун тартиби жөнүндө жобого өзгөртүүлөр киргизилди.

Кээ бир процесстерди оптималдаштыруу боюнча иштер жүрүп жатат:

СЗТга бааларды белгилөө жана аларды контролдоо механизмдерин өркүндөтүү максатында мамлекеттик органдардын функцияларын жана ыйгарым укуктарын жана чарба жүргүзүүчү субъекттердин бааларды мамлекеттик жөнгө салууну киргизүүдөгү милдеттерин ошондой эле, монополияга каршы органдын жана чарба жүргүзүүчү субъекттердин укуктарын аныктоону караган ченемдик укуктук актынын долбоору иштелип чыккан. Долбоор КР ЭКМге жөнөтүлгөн.

Кыргыз Республикасынын ЭКМсына ЕАЭБге мүчө-мамлекеттердин монополияга каршы органдарынын практикасында колдонулгандай, монополияга каршы органга күтүүсүз текшерүүлөрдү жүргүзүү укугун берүү сыяктуу мыйзамдык демилгелерди киргизди.

“Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 1998-жылдын 19-февралындагы “Кыргыз Республикасында күйүүчү-майлоочу майларды эсепке алуу, сактоо жана сатуу жөнүндө жобону бекитүү тууралуу” токтомуна өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин токтомунун долбоору даярдалып кароого жана андан ары жылдырууга КРнын ЭКМ-не жөнөтүлдү.

«Баа түзүү жөнүндө» мыйзам долбоорун алга жылдыруу боюнча иштер жүрүп жатат, анда качан, кандай учурларда жана кайсы рыноктор мамлекеттик жөнгө салууга тийиштигинин механизмдери каралган.

3. Экономиканын айрым тармактарындагы атаандаштыктын абалын талдоо

Жалпысынан республиканын бардык товардык рынокторунда атаандаштыктын абалы ар кандай. Кыргызстандагы товардык рыноктордун айрымдары табигый монополиялар, кээ бирлери жарым-жартылай же толук монополдошкон, үчүнчүлөрү болсо атаандаштыкка жөндөмдүү.

3.1. Табигый монополия рыноктору

Монополист-чарбакер субъектилердин чексиз экономикалык бийлиги көп учурда алардын өзгөчө укуктарын кыянаттык менен пайдалануу коркунучун жаратат. Ушуга байланыштуу алардын ишмердүүлүгүн мамлекет тарабынан жөнгө салуу жана көзөмөлдөө зарылчылыгы келип чыкты

Мамлекет менен табигый монополиялардын субъекттеринин ортосундагы мамилелер чоң мааниге ээ. Алар республиканын бюджеттик коопсуздугуна жана социалдык стабилдүүлүктүн сакталышына чечүүчү таасирин тийгизет, анткени табигый монополия чөйрөлөрү чындыгында жашоону камсыз кылуунун негизи болуп саналат.

Дагы бир өзгөчөлүк, кызмат көрсөтүүчү ишкана, эреже катары, табигый монополия катары, товарлардын же кызмат көрсөтүүлөрдүн потенциалдуу же иш жүзүндө атаандаштык рынокторунда иштеген иштин башка түрлөрү менен да алектенгендиги менен байланышкан. Бул рыноктор көбүнчө табигый монополиянын бир бөлүгү болуп эсептелет.

Жогоруда белгиленгендей, Кыргызстандын эң ири ишканалары – табигый монополия субъектилери: «Кыргыз почтасы» МИ, «Кыргызтелеком» ААК жана «Кыргыз темир жолу» МИ тууралуу сөз жүрүп жатат.

Бирок бул ишканалар тарабынан өндүрүлгөн товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн жалпы көлөмүндө табигый монополиянын шарттарында өндүрүлгөн/көрсөтүлгөн товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн үлүшү анча чоң эмес.

Жогоруда белгиленгендей, «Кыргыз Республикасындагы табигый монополиялар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын алкагында табигый монополиялардын төмөнкүдөй чөйрөлөрү аныкталган:

1) мунай жана мунай продуктуларын магистралдык түтүктөр аркылуу ташуу;

- 2) жаратылыш газын ташуу, бөлүштүрүү, сактоо жана сатуу;
- 3) электр жана жылуулук энергиясын өндүрүү, бөлүштүрүү, сатуу, берүү;
- 4) улуттук энергетика системасын оперативдүү диспетчердик башкаруу боюнча кызматтар;
- 5) борборлоштурулган суу менен камсыздоо жана канализация (региондордогу суу менен камсыздоо жана канализация ишканалары);
- 6) жалпы пайдалануудагы электр байланышы жана почта байланышы («Кыргызтелеком» ААКсы, «Кыргыз почтасы» ММ);
- 7) темир жол ташуу («Кыргыз темир жолу» МКК);
- 8) учууларды аэронавигациялык камсыздоо («Кыргызэроавигация» ММ);
- 9) ички аба ташууну жерде тейлөө («Манас» эл аралык аэропорту» ААК).

Монополияга каршы орган бул тармактардагы табигый монополиялардын субъекттеринин ишин жөнгө салат (5-9-пункттар), б.а. отун-энергетика комплексинин чөйрөлөрүн кошпогондо.

2022-жылдын 1-январына карата Табигый монополия субъектилеринин мамлекеттик реестрине (мындан ары - Реестр) киргизилген чарбакер субъекттердин жалпы саны **76 бирдикти түзөт**, анын ичинен:

- ✓ республикалык реестрде – 6 субъект;
- ✓ аймактык реестрде – 70 субъект.

Республикалык реестрге киргизилгендер:

1. «Кыргыз темир жолу» УК МИ;
- 2 «Манас» эл аралык аэропорту» ААК;
3. «Кыргызэроавигация»МИ;
4. «Кыргызтелеком» ААК;
5. «Кыргызпочтасы» МИ;
6. «Республикалык радиорелейлик жолдордун, телеберүүлөрдүн жана радиоуктуруулардын өндүрүштүк бирикмеси» ААК.

Региондук реестрге суу түтүктөрүн, канализацияны (дренажды) берүү, курулуш объектилерин инженердик тармактарга кошуу боюнча кызматтарды көрсөтүүчү, темир жол линияларын пайдаланууга берүү боюнча кызматтарды көрсөтүүчү субъекттер кирет.

Ишкердик субъекттерин текшерүүгө мораторий киргизилгендигине байланыштуу 2019-жылдан тартып, табигый монополиялардын субъекттерин текшерүү жүргүзүлгөн эмес.

Бирок, акыркы 3 жылда «Манас» аэропортуунун, «Кыргызэроавигация» мамлекеттик ишканасынын, «Кыргыз темир жолу» мамлекеттик ишканасынын, «Кыргызпочтасы» мамлекеттик ишканасынын жана башкалардын кызмат көрсөтүүлөрүнө болгон тарифтер монополияга каршы орган тарабынан жогорулатылган эмес жана мурдагы деңгээлде сакталып калганын белгилей кетүү керек.

Жол чарбасы, аларды тейлөө жана кыймылды уюштуруу чындап эле табигый монополияны билдирип турган учурда, жүргүнчүлөрдү жана жүктөрдү темир жол ташуу рыногундагы атаандаштык, негизи, бир кыйла жогору болушу мүмкүн.

Почта кызматтары рыногундагы атаандаштыктын абалы

Кыргыз Республикасы 1993-жылдан тартып Бүткүл дүйнөлүк почта союзунун (БДПС) мүчөсү жана 1992-жылдан бери Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештигинин (КМШ) өлкөлөрүн камтыган Регионалдык Байланыш Шериктештигинин (РБШ) мүчөсү.

"Кыргыз почтасы" МИ (мындан ары - МИ) БДПСнын жана РБШнын эл аралык уюмдарында Кыргыз Республикасын мамлекеттик почта байланышы катары көрсөтөт, ички жана эл аралык почта байланышы жаатындагы ишин БДПСтин ченемдик актыларына, о.э. Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларына ылайык жүзөгө ашырат.

Почта кызматтары рыногу

Азыркы учурда Кыргызстандын почта кызматтары рыногу «Кыргызпочтасы» МИ жана Мамлекеттик байланыш агенттигинин лицензиясы боюнча иш алып барган **альтернативдик операторлор** тарабынан көрсөтүлгөн.

«Кыргызпочтасы» МИ

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 1994-жылдын 14-февралындагы № 64 «Кыргыз Республикасынын «Байланыш» тармагын башкаруу структурасын өркүндөтүү жөнүндө» токтомуна ылайык «Кыргыз почтасы» МИ мамлекеттик почта байланышынын дайындалган оператору болуп саналат.

«Кыргыз почтасы» МИ Кыргыз Республикасынын бүткүл аймагына таралган жана 922 объекттен турган филиалдардын жана почта бөлүмдөрүнүн эң кеңири тармагына ээ: облустук деңгээлдеги 4 почта филиалынан, райондук жана шаардык деңгээлдеги 44 филиалдан, «Бишкек ш. Почта бөлүмү», аймактык филиалдардын курамында 870 почта бөлүмдөрү, «Эл аралык почта алмашуу жана логистика борбору» филиалы. «Кыргыз почтасы» МИ почта кызматкерлеринин жалпы саны 3272 адамды түзөт.

Мамлекеттик ишкана калкка жана ар кандай категориядагы жана менчик түрүндөгү башка пайдалануучуларга социалдык маанилүү жана жеткиликтүү почта кызматтарынын кеңири спектрин көрсөтөт, анын ичинде:

- республиканын бүткүл аймагында жеткиликтүү баада кепилденген мамлекеттик универсалдуу почта кызмат көрсөтүүлөрүнүн категориясына кирген кат жүзүндөгү кат-кабарларды, жөнөкөй, заказдык жана почталык карталарды жана билдирүүлөрдү, жөнөкөй жана заказдык баалуу каттарды, посылкаларды, посылкаларды - аба жана жер) кабыл алуу, жөнөтүү жана жеткирүү;

- республиканын бардык калктуу пункттарында, анын ичинде республиканын эң алыскы жана жетүүгө кыйын калктуу пункттарында ички тез почтаны (тез почта) жана эл аралык тез почтаны (ЭМС) кабыл алуу жана берүү;

- кол тамга басылган басма продукциясына жазылуу, жеткирүү жана басма продукциясын - гезиттерди, журналдарды, китептерди, жарнамалык материалдарды чекене сатуу;

- республиканын буткул аймагында лицензияланган жана келишимдик агенттиктин негизинде финансылык кызматтарды көрсөтүү, анын ичинде пенсияларды жана пособиелерди жеткирүү жана төлөө, ар кандай коммуналдык жана башка үзгүлтүксүз төлөмдөрдү кабыл алуу, электрондук акча которууларды кабыл алуу жана берүү, авиа ташууну ишке ашыруу жана брондоо ж.б.

- электрондук коммерция буюмдарын жеткирүү кызматтары.

Монополияга каршы мыйзамдарга ылайык «Кыргыз почтасы» мамлекеттик ишканасы республиканын чегинде көрсөтүлүүчү почта байланышынын төмөнкү кызматтарына жөнгө салуунун баа ыкмасы менен табигый монополист болуп саналат:

- почта картасын жөнөтүү (жөнөкөй, катталган жана кошумча төлөм);

- кат жөнөтүү (жөнөкөй; катталган; баалуу);

- посылкаларды жөнөтүү (жөнөкөй, катталган, баалуу).

Альтернативдүү операторлор

Учурда республикада «Кыргыз почтасы» мамлекеттик ишканасы менен бирге 15ке жакын жеке почта операторлору почта байланышы тармагында Кыргыз Республикасынын санариптик өнүктүрүү министрлигине караштуу Байланыш тармагын жөнгө салуу жана көзөмөлдөө кызматы тарабынан берилген лицензиялардын негизинде иш алып барышат.

Курьердик жана экспресс почта кызматтары

«Кыргыз почтасы» МИ курьердик жана тез почта кызматтарын көрсөтөт. Курьердик жана экспресс почта кызматтары кат почтасына жана посылка кызматына караганда сапаттуу жана кымбатыраак. Кыргызстандын экспресс-почта рыногу өнүгүп, ири эл аралык компаниялардын рынокто үстөмдүк кылуу тенденциясы уланат деп болжолдонууда.

Курьердик почта кызматтары негизинен жеке компаниялар тарабынан көрсөтүлөт жана кирешелүү, ошондуктан тездик менен өсүп жаткан багыт болуп саналат. Учурда кызмат көрсөтүү рыногунун бул секторунда «Кыргыз почтасы» мамлекеттик ишканасынан башка мамлекеттик почта уюмдары жок.

Электрондук коммерция товарларын жеткирүү

«Кыргыз почтасы» МИ электрондук соода товарларын да жеткирет.

Ошондой эле «Кыргыз почтасы» мамлекеттик ишканасы **расмий билдирүүлөрдү, билдирүүлөрдү, айып пулдарды, чакыруу кагаздарын жөнөтүүчү жападан жалгыз оператор экенин белгилей кетүү керек.**

Ошол эле учурда «Кыргыз почтасы» МИнин жазуу жүзүндөгү кат-кабарларды жеткирүүдөгү (жөнөтүүдөгү) үлүшү заманбап технологиялардын өнүгүшүнө, Интернеттин пайда болушуна байланыштуу, бул түргө суроо-талаптын көлөмүнүн төмөндөшүнө байланыштуу. кызмат көрсөтүү, бир кыйла кыскарган. Бул тенденция өзгөчө ири шаарларда байкалат. Ушундай эле абал товарларды (басма продукциялар - гезиттер, журналдар, китептер, жарнак материалдары) чекене сатууда да калыптанууда. Почта бөлүмдөрүндө пенсияларды берүү сектору да төмөндөө тенденциясына ээ жана банктык төлөм карталары боюнча пенсияларды эсептөө чөйрөсүнө өтүүдө.

Улуттук статистикалык комитеттин маалыматы боюнча, 2021-жылы республика боюнча «Кыргыз почтасы» мамлекеттик ишканасынын уюмдарын/мекемелерин кошпогондо, 198 субъект, анын ичинде 150 юридикалык жана 48 жеке жак почта жана курьердик кызматтарды көрсөттү. Ошол эле учурда 198 субъекттин ичинен иштеп жаткан субъектилердин саны 83тү гана түздү, анын ичинен 43ү юридикалык жактар жана 43ү жеке жактар.

2019-жылга салыштырмалуу иштеп жаткан юридикалык жактардын саны 4 бирдикке көбөйдү. (39 бирдиктен 43 бирдикке), ал эми жеке адамдардын саны 6 бирдикке. (37 бирдиктен 43 бирдикке чейин).

Сапат жана убакыт - бул сегментте атаандаштык позициясын сактоонун негизги элементи.

Рыноктун көйгөйлөрү жана аларды чечүү жолдору:

Узак убакыт бою атаандаштык болбогондуктан мамлекеттик почта байланышы кардарлардын суроо-талаптарына чындап көңүл бурган эмес. Көп жылдардан бери абал өзгөргөн жок. 1990-жылдардын аягында жеке компаниялар документтерди жана товарларды камтыган пакеттерди жеткирүү кызматтарын сунуштаган рынокко кирди. Бул кызмат көрсөтүүлөрдүн сапаттык деңгээли расмий почта кызматтарына караганда жогору болгон, бул негизинен эл аралык кызматтарды камтыган сектордо атаандаштыкты орнотууга алып келген.

Электрондук коммерцияны өнүктүрүүнүн дүйнөлүк тенденциясына байланыштуу, азыркы учурда электрондук коммерция жеткирүү рыногу кат-почта рыногуна караганда атаандаштыкка жөндөмдүү: мамлекеттик ишканалардан тышкары, жеке операторлор (DHL, CDEK, Express US, Dimex », "КЕР", "Express Time", "FedEx", "Pony Express" ж.б.). Башкача айтканда, эң келечектүү жана эң тез өнүгүп келе жатканы бул посылкаларды жөнөтүү жана кабыл алуу рыногу (посылка бизнеси).

Почта байланышы рыногунда түзүлгөн кырдаалда «Кыргыз почтасы» МИнин артыкчылыктары болуп кеңири тармактуулугу жана

инфраструктурасы. Башкача айтканда, «Кыргызпочтасы» МИнин негизги атаандаштык **артыкчылыктары** болуп төмөнкүлөр саналат:

- рынокто көптөн бери – «Кыргызпочтасы» эң таанымал жана ишенимдүү бренддердин бири бойдон калууда;
- Кыргыз Республикасынын бүткүл аймагы боюнча 922 почта объектилери жана 150 почта ташуу жана жеткирүү маршруттары бар кеңири почта тармагы;
- почталык, финансылык жана башка кызматтардын кеңири спектри жана «Кыргыз почтасы» МИнин кызмат көрсөтүүлөрүнүн төмөн тарифтери, атаандаштарына караганда орто эсеп менен 50%га төмөн.
- почта байланышы чөйрөсүндө иштелип чыккан ченемдик укуктук базанын болушу (мыйзамдар, жоболор, нускамалар ж.б.);
- бүткүл өлкө боюнча кызмат көрсөтүүлөрдүн, анын ичинде эл аралык почта кызматтарынын болушу;
- почта жөнөтмөлөрүнүн сакталышы жана жеткирилиши үчүн мамлекеттик почта кызматынын кепилдиктери жана жоопкерчилиги.

Ошол эле учурда артыкчылыктар менен катар «Кыргызпочтасы» МИнин ишинде рыноктун башка катышуучулары менен толук атаандашууга мүмкүндүк бербеген тобокелдиктер жана алсыз жактар да бар:

- «Кыргыз почтасы» мамлекеттик ишканасынын технологиялык процесстерди өнүктүрүүнүн учурдагы деңгээлинен кызмат көрсөтүү үчүн колдонулган технологиялык процесстердин эскиргендигинен артта калуу, азыркы учурда мамлекеттик ишкананын филиалдарында жана бөлүмдөрүндө кагаз технологияларынын деңгээлинде калууда. Мурда ишке ашырылган автономдуу автоматташтырылган системалар "Пенсиялар" жана "Жөлөкпулдар", "Төлөмдөрдү кабыл алуу", "Абоненттик", "Бухгалтердик эсеп 1 С", "Акча которуулар" ж.б. өндүрүш процесстерин санариптештирүү боюнча заманбап талаптарга мындан ары жооп бербейт, ошондой эле кызматтарды көрсөтүү процесстерин оперативдүү контролдоону жана башкарууну камсыз кылуунун актуалдуу маселелерин чечпейт;

- уюлдук байланыштын мындан аркы тез өнүгүшү почта байланышынын салттуу каражаттарын - ушул убакка чейин мамлекеттик органдардын жана ишканалардын расмий кат алышуулары түрүндө гана калган каттарды активдүү алмаштырып жатат жана эми гана электрондук почтага алмаштырылууда;

- кол эмгеги басымдуулук кылгандыктан жана эмгек акынын аздыгынан улам кадрлардын алмашуусу жана кадрлардын квалификациясынын төмөндүгү;

- материалдык-техникалык базанын начардыгы: административдик-өндүрүштүк имараттардын жана жайлардын, транспорт каражаттарынын, кеңсе эмеректеринин жана жабдууларынын эскириши, жалпысынан автоматташтырылган эксплуатацияланган терезелердин жана жумуш орундарынын жоктугу;

- почтаны кабыл алуу, кайра иштетүү жана жеткирүү боюнча өндүрүш процесстерин автоматташтыруунун жана механикалаштыруунун төмөн деңгээли;

- почта жөнөтмөлөрүн жеткирүүнү эсепке алуунун жана көзөмөлдөөнүн ишенимдүү системасынын жоктугу;

- жер-жерлерде почтанын көрсөтүлүүчү кызматтары жана мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө калктын маалымдуулугунун жетишсиз деңгээли;

- финансылык ресурстардын жетишсиздиги (субсидиялардын, инвестициялардын жетишсиздиги, операциялык кирешенин жана пайданын көлөмүнүн жетишсиздиги);

- өндүрүш процесстеринин жаңыланбаган ченемдик укуктук базасы.

Бүгүнкү күндө почтаны жана посылкаларды жеткирүүнүн ылдамдыгы жана сапаты санариптештирүү жана модернизациялоонун, логистика тармагындагы акыркы чечимдерди колдонуунун натыйжасы болуп саналат. Анан, тилекке каршы, ар кайсы өлкөлөрдүн мамлекеттик почта бөлүмдөрүндө мындай масштабдуу кайра курууларды жүргүзүүгө көп учурда каражат жок. FedEx, "Express US" жана DHL альтернативалары өз кардарларына кымбатыраак болсо да, тезирээк, жакшыраак жана ишенимдүү жеткирүүнү сунуштайт.

Көптөгөн почта кызматтары жаңы реалдуулукка ыңгайлаша алган жок. Бул ченемдик-укуктук чектөөлөрдөн улам капиталдык салымдардын жетишсиздигинен жана көрсөтүлгөн кызматтардын сапатсыздыгынан коммерциялык кардарлардын кетүүсү менен шартталган.

Кыргызстан үчүн «Кыргызпочтасы» мамлекеттик ишканасы социалдык маанилүү кызматтарды көрсөтүүдө мамлекеттин өнөктөшү бойдон калууда, бирок ошол эле учурда башка атаандаштык рынок тармактарында: интернет-коммерция, финансылык кызмат көрсөтүүлөр, чекене соода стратегиясы ойнойт.

Почта байланышынын сапаты боюнча, жазуу жүзүндөгү кат-кабарларды жеткирүүнүн жыштыгы жана ылдамдыгы боюнча Кыргызстан өнүгүп келе жаткан өлкөлөргө кирет. Сапаттын төмөн болушунун негизги себеби почта инфраструктурасынын начар өнүккөндүгүндө.

Мамлекеттик почта байланышынын уюмдарынын жана рыноктун башка операторлорунун ишинин негизги багыттары айырмаланат.

Мамлекеттик почта уюмдарынын ишинде салттуу кызмат көрсөтүүлөр басымдуулук кылат: жазуу жүзүндөгү кат-кабарларды кабыл алуу жана жөнөтүү, пенсияларды жана жөлөкпулдарды төлөө, басылмаларды таратуу, почта тапшырыктарын жөнөтүү.

Мамлекеттик эмес почта операторлорунун ишмердүүлүгүнө акча которуулар, пенсияларды жана жөлөкпулдарды төлөө, басылмаларды жеткирүү, ошондой эле кымбатыраак жана сапаттуу кызмат көрсөтүү – экспресс почта кирет.

Мамлекеттик почта байланышынын сапатынын төмөндүгү кат-кабарларды иштеп чыгууну автоматташтыруунун жетишсиз деңгээли менен шартталган, анткени жазуу жүзүндөгү корреспонденцияларды сорттоодо кол

менен ишке ашыруучу операциялардын көптүгү бул процессти жайлатпастан, ошондой эле сорттоо каталарынын санын жана ошого жараша туура эмес жөнөтүлгөн каттардын пайызын олуттуу түрдө көбөйтөт.

Учурда кат-почта тармагында мамлекеттик эмес операторлордун үлүшү 2 пайызга жакын, ал эми мамлекеттик почта байланышынын үлүшү 98 пайыздан ашык.

Бул тармактын экономикалык өзгөчөлүктөрүнөн улам бул жагдай дүйнөлүк практикага дал келет. Батыш Европада жана Түндүк Америкада мамлекеттик операторлордун үлүшү 98 пайызды, ал эми Чыгыш Европада 95 пайызды түзөт.

Жогоруда айтылгандардын негизинде, бүгүнкү күндө Кыргызстанда почта байланышы рыногунун бардык тармактарында, универсалдуу почта кызматтарын көрсөтүү секторун (кат почта) кошпогондо, эркин атаандаштык өкүм сүрүп жатканын белгилей кетсек болот.

«Почта байланышы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык универсалдуу кызматка өлкөнүн аймагында жалпыга жеткиликтүү тарифтер боюнча колдонуучуга биринчи зарыл болгон почта байланышы (жазуу кат-кабар) кирет.

Почта байланышы рыногун өнүктүрүүнүн эл аралык тажрыйбасы универсалдуу почта кызматтары бир катар саясий, тарыхый жана экономикалык факторлордун таасири астында калыптангандыгын көрсөтүп турат.

Жогоруда айтылгандардын негизинде, республиканын бардык аймагында жогорку сапаттагы универсалдуу почта кызматтарын көрсөтүүнү камсыз кылуу максатында, эл аралык тажрыйбага таянып, атаандаштыкты өнүктүрүү максатында **мамлекеттик жөнгө салууга айрым категориялардагы чектелген салмактагы жана көлөмдөгү жазуу жүзүндөгү кат-кабарларды жөнөтүүнү гана калтыруу максатка ылайыктуу.**

Массалык каттарды жөнөтүү, почта карточкаларын жана бандеролдорду жөнөтүү тарифтери мамлекеттик жөнгө салууга дуушар болбошу керек.

Почта байланышынын мамлекеттик жана мамлекеттик эмес операторлорунун ортосундагы атаандаштыкты өнүктүрүү максатында почта байланышынын универсалдуу кызматтарын көрсөтүүгө байланышпаган мамлекеттик почта уюмдарына берилген жеңилдиктерди жокко чыгаруу максатка ылайыктуу.

Почта рыногунда болуп өткөн өзгөрүүлөргө байланыштуу почта байланышы рыногун жөнгө салуучу ченемдик укуктук актыларды (Бүткүл дүйнөлүк почта союзунун актылары, “Электр жана почта байланышы жөнүндө” жана “Почта байланышы жөнүндө”, “Почта сактык системасы жөнүндө” мыйзамдар) жаңылоо зарыл).

Почта байланышы рыногунда атаандаштыкты өнүктүрүү жана керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоо максатында, ошондой эле менчиктин бардык түрүндөгү почта операторлоруна бирдей талаптарды белгилеген жана

почта байланышын пайдалануучулардын укуктарын коргогон Почта байланышын көрсөтүүнүн эрежелерин иштеп чыгуу зарыл.

Почта байланышынын дайындалган оператору катары иш алып баруу Кыргыз почтасы үчүн Кыргыз Республикасынын бүткүл аймагында, анын ичинде почта операторлору үчүн рентабелдүү эмес, жетүү аймактарында алыскы жана катаал почта байланыштарынын үзгүлтүксүз негизде жана жеткиликтүү баада сапаттуу универсалдуу почта кызматтарын көрсөтүүгө байланыштуу бир катар түйшүктөрдү жана социалдык милдеттенмелерди жаратат.

Ошону менен бирге мамлекеттик ишканалар коммерциялык уюмдар болуп саналып, аларга жүктөлгөн түйшүктөргө жана социалдык милдеттенмелерге карабастан өз ишин жүзөгө ашырууда мамлекеттин финансылык колдоосуна ишенбөөгө тийиш.

3.2. Үстөмдүк абалды ээлеген чарбакер субъекттердин катышуусундагы рыноктор

Монополизациянын жогорку деңгээли бар рыноктордун калыптанышынын себептерин жана шарттарын аныктоо монополияга каршы органдан айрым рыноктордун негизги катышуучуларын, товар рыногуна кирүүдөгү болгон тоскоолдуктарды аныктоо, монополияга каршы мыйзамдарды сактоо үчүн мындай рыноктордун катышуучуларынын алардын жүрүм-турумуна баа берүү боюнча терең аналитикалык иштерди жүргүзүүнү талап кылат. Аналитикалык иштерди жүргүзүү монополияга каршы органга жогорку монополияланган рыноктордо атаандаштыкты өнүктүрүү, ошондой эле айрым рыноктун субъекттеринин атаандаштыкка каршы жүрүм-турумуна бөгөт коюу же токтотуу боюнча чаралардын комплексин сунуштоого мүмкүндүк берет.

2021-жылдын 31-декабрына карата Кыргыз Республикасынын товардык рынокторунда үстөмдүк абалды ээлеген чарба жүргүзүүчү субъекттердин мамлекеттик реестрине киргизилген чарба жүргүзүүчү субъекттердин жалпы саны 120ны түзөт, анын ичинен:

- ✓ республикалык реестрде – **25 субъект**;
- ✓ аймактык реестрлерде – **95 субъект**.

Жүргүзүлгөн талдоонун жыйынтыгы боюнча, **COVID-19 карата ПЧР-тесттин лаборатордук аныктоо кызматынын** рыногунун 2 субъектиси: «Интелмед» ЖЧК, «Гемотест КЖ» ЖЧК, ошондой эле дагы 1 субъект «Эко Комплекс» ЖЧК медициналык таштандыларды чыгаруу кызматы боюнча киргизилген.

Үстөмдүк абалды ээлеген субъекттердин ишине экономикалык жана статистикалык байкоо жүргүзүлөт. Монополияга каршы мыйзамдар бузулган учурда тиешелүү чаралар көрүлүп, мыйзамдын нормаларын түшүндүрүү, бааларды турукташтыруу жана кармап туруу боюнча

келишимдерди/меморандумдарды түзүү боюнча иштер жүргүзүлүүдө, мисалы: «Каинды-Кант» ААК, нефтетрейдерлер, ун комбинаттары менен.

Диоддук лампалардын рыногундагы атаандаштыктын абалы

Республикалык рынокто диоддук лампаларды чыгарууну бир өндүрүүчү – “Майлуу-Суу лампа заводу” ЖЧКсы (мындан ары - «МСЛЗ» ЖЧКсы) ишке ашырат. Бүгүнкү күндө «МСЛЗ» ЖЧКсы **электр лампаларынын** бардык түрлөрү боюнча продукция рыногунда үстөмдүк кылуучу позицияны ээлеген чарба жүргүзүүчү субъект катары үстөмдүк кылуучу субъект болуп саналат жана монополияга каршы органдын экономикалык жана статикалык көзөмөлүнүн зонасында турат.

Ошол эле учурда, **диоддук лампалар** үчүн анын үлүшү 0,33% гана түзөт, б.а. субъект рыноктук бийликке ээ эмес жана үстөмдүк абалды ээлейт. Бул түрдөгү лампаларды өндүрүүнүн жана сатуунун көлөмү, өзгөчө, республиканын рыногунда үстөмдүк кылган Кытайда жасалган электр лампаларынын көлөмүнө салыштырмалуу аз.

Диоддук лампаларды импорттоо менен алектенген субъектилердин саны (импорттоочулар) ар дайым өсүп, динамикада. Улутстаткомдун маалыматы боюнча, 2020-жылдын 1-декабрына карата диоддук лампаларды импорттоочулардын жалпы саны 44 бирдикти түздү. (анын ичинде өз муктаждыктары үчүн импорттоочу субъектилер). Диоддук лампалардын импорту өсүү тенденциясы менен мүнөздөлөт, ал эми ата мекендик өндүрүштүн көлөмү азаюуда. Республикага диоддук лампаларды негизги жеткирүүчүлөр Кытай (97%), Россия (3%) жана Түркия (0,07%). Бирок акыркы жылдары Кытайдан диоддук лампалардын импорту кыскарып, Орусия менен Түркиядан импорттун көбөйүшү тенденциясы байкалууда.

Улутстаткомдун маалыматы боюнча, диоддук лампалардын экспорту төмөндөө тенденциясы менен мүнөздөлөт. “МСЛЗ” ЖЧКсынын маалыматы боюнча экспорттун максималдуу көлөмү 2018-жылы 29,769 миң бирдик деңгээлинде белгиленген. 2019-жылы экспорттун көлөмү кескин төмөндөдү. «МСЛЗ» ЖЧКсынын диоддук лампаларынын негизги сатып алуучулары Азербайжан, Грузия, Казакстан, Өзбекстан жана Россия болуп саналат.

Жогоруда айтылгандардан көрүнүп тургандай, азыркы учурда диоддук лампалардын рыногу импорттук продукцияга толгон. Сатып алуучунун сапаты жана баасына жараша кеңири тандоосу бар. Импорттолуучу диоддук лампалардын баасы ата мекендик лампаларга караганда негизине жана кубаттуулугуна (Вт) жараша орточо 30% -50% төмөн.

«МСЛЗ» ЖЧКсы чыгарган светодиоддук лампалар Жалал-Абад облусунда гана сатылууда, республиканын башка шаарларында сатылбайт. Ошентип, «МСЛЗ» ЖЧКсы тарабынан анын продукциясын ички жана тышкы рынокко чыгаруу боюнча эч кандай иштер жүргүзүлбөй жатат. Диоддук лампалар, алардын сапаттык мүнөздөмөлөрү жана артыкчылыктары жөнүндө

маалымат радио, теле жана башка жарнак-басма булактарда чагылдырылган эмес.

Электр лампаларынын жалпы өндүрүшүндө «МСЛЗ» ЖЧКсы тарабынан диоддук лампаларды чыгаруунун көлөмү 1%дан аз, диоддук лампаларды экспорттоо көлөмү аз жана рыноктун жалпы абалына олуттуу таасирин тийгизбейт. Бүгүнкү күндө диоддук лампаларды өздүк чыгаруу республиканын бул продукцияга болгон керектөөлөрүн толук канааттандыра албайт.

Цемент рыногундагы атаандаштыктын абалы

Бул рынокто атаандаштык чөйрөсү динамикалык өнүгүү стадиясында турат.

Өз өндүрүшүндө цементти колдонгон негизги керектөөчүлөр болуп темир-бетон буюмдарын чыгаруучу ишканалар, курулуш уюмдары (мамлекеттик жана жеке менчик), ошондой эле жеке сектор саналат.

Бүгүнкү күндө Кыргыз Республикасынын цемент өндүрүшү төмөнкүдөй цемент заводдору тарабынан көрсөтүлөт:

1. «Кант цемент заводу» ААКсы (Чүй облусу), долбоордук кубаттуулугу жылына 1290 миң тонна цемент;

2. «Түштүк-Кыргыз цемент» ЖАК (Баткен облусу) - жылына 1000 миң тонна цемент;

3. «Күрмөнтүцемент» ААКсы (Ысык-Көл облусу), кубаттуулугу жылына 60 миң тонна цемент (*Эскертүү: бүгүнкү күндө завод жалаң акитаи чыгарат. «Күрмөнтү» акитаи кени тендер аркылуу сатылуучу кендердин тизмесине киргизилген. Анын негизги шарты курулуш жер казынасын пайдалануучу жаңы цемент заводун куруусу*);

4. «ТехноЛин» ЖЧКсы (Чүй району), кубаттуулугу жылына 320 миң тонна цемент (*Эскертүү: бүгүнкү күндө заводду ишке киргизүүнүн рентабелсиздигине байланыштуу, заказдардын жетишсиздигинен улам, анын ээси тарабынан кепилденген*);

5. «Түштүк курулуш материалдар комбинаты» ЖЧКсы (Ош облусу), кубаттуулугу жылына 1000 миң тонна цемент;

6. «Син-Дзи-Прим» ЖЧКсы (Ош облусу, Араван району), кубаттуулугу жылына 1000 миң тонна цемент;

7. «Кадамжай цемент заводу» биргелешкен кыргыз-кытай коому (Баткен облусу, Кадамжай району, Халмион айылы). *Бүгүнкү күндө жалаң акитаи чыгарат.*

Ошентип, бүгүнкү күндө республикада цемент өндүрүшүнүн жалпы кубаттуулугу жылына 4,0 миллион тоннага жакын цементти түзөт.

Бирок иш жүзүндө суроо-талаптын негизинде жылына 2,0 млн тоннага жакын цемент өндүрүлөт (2021-жылдын жыйынтыгы боюнча 2,4 млн тонна өндүрүлгөн), ал ички рынокко, ошондой эле Өзбекстан менен Тажикстанга берилет.

Бул рынокто өндүрүүчүлөрдөн тышкары импорттоочулар да бар. Ошол эле учурда цемент рыногунун жалпы көлөмүндө импорттун үлүшү анча чоң эмес, демек, рыноктун жалпы абалына таасирин тийгизбейт.

Белгилей кетсек, цемент заводдорунун иши монополияга каршы орган тарабынан мамлекеттик жөнгө салынууга жатпайт. Ошону менен бирге, «Кант цемент заводу» ААКсы (мындан ары - «КЦЗ» ААК) цементти өндүрүү боюнча Кыргыз Республикасынын товардык рынокторунда үстөмдүк кылуучу чарбакер субъекттердин мамлекеттик реестрине киргизилгендиктен, Кызмат цементти өндүрүү боюнча аталган чарбакер субъекттин ишине экономикалык-статистикалык байкоо жүргүзөт.

Бетон рыногундагы атаандаштыктын абалы

Бетон – курулуш конструкцияларынан баштап тротуарларга, бордюрларга, түтүктөргө жана арыктарга чейин эң кеңири колдонулган курулуш материалы. Имараттарды, көпүрөлөрдү, жолдорду жана дамбаларды курууда кеңири колдонулат.

Кыргызстанда бетон өндүрүшү лицензияланбайт, бирок милдеттүү түрдө сертификациядан өтүүгө тийиш. Шайкештик сертификаты Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине караштуу Архитектура, курулуш жана турак жай-коммуналдык чарба мамлекеттик агенттигинин алдындагы Республикалык курулуш сертификаттоо борбору тарабынан берилет.

Улуттук статистикалык комитеттин маалыматы боюнча 2021-жылдын 1-январына карата Кыргыз Республикасында бетон өндүрүү менен алектенген чарба жүргүзүүчү субъекттердин саны 18 бирдикти түздү. 2018-2020-жылдары субъекттердин саны 29дан 18 бирдикке кыскарган. 2020-жылы пандемия учурунда 11 завод ишин токтоткон. Ошол эле учурда Улуттук статистикалык комитеттин жана Мамкурулуштун маалыматы рыноктун катышуучуларынын саны боюнча айырмаланат. Көмүскө өндүрүштүн үлүшү көп болгондуктан рынокто бетон жана бетон буюмдарын өндүрүүчүлөрдүн саны боюнча так статистикалык маалыматтар жок.

2018-2020-жылдары даяр бетон өндүрүшү 27,2%га кыскарган.

Даяр бетонду чыгаруу курулуштун темпине жараша болот. 2020-жылга өндүрүштүн төмөндөшү Covid-19 пандемиясынан улам курулуш иштеринин токтотулушу менен байланыштуу. Улутстаткомдун маалыматы боюнча, 2020-жылы турак жайларды жана социалдык объектилерди куруу 2019-жылга салыштырмалуу 34,5%га кыскарган.

Бетондун негизги өндүрүшү Бишкек шаарында топтолгон: 2018-жылы - 92,8%, 2019-жылы - 90,4% жана 2020-жылы - өндүрүштүн жалпы көлөмүнүн 80%.

Бетондун баасы сезондук мүнөзгө ээ – алар курулуш иштери күчөгөн мезгилде жаз-жай мезгилине карата жогорулайт. 2019-2020-жылдар аралыгында өндүрүүчүлөрдүн жана бетондун маркаларынын контекстинде бетонго баанын өсүшү орточо 6% түздү.

Рынок көйгөйлөрү:

- көпчүлүк бетон заводдору моралдык жана физикалык жактан эскирген;

- чийки заттын сапаты (цемент, майдаланган таш жана кум), рынок белгисиз өндүрүүчүлөрдүн сапатсыз продукциясына толгон. Өндүрүүчүнүн көрсөтмөсү жок продукциянын 90%ы талап кылынган сапат көрсөткүчтөрүнө жооп бербейт. Цементтин бекемдиги кээ бир учурларда стандарт менен жөнгө салынгандан 80% төмөн.

Бетон рыногу атаандаштыкка жөндөмдүү, ал олигополиялык рыноктун белгилерине ээ. 2018-2020-жылдары рынок аз концентрациялуу түрдөн орточо концентрацияланган түргө өткөн, бул рыноктун концентрациялануу даражасынын жогорулагандыгын көрсөтүп турат.

Бетон чыгаруучулардын санынын кыскарышы ири ишканалардын өсүшүнүн, өндүрүш каражаттарынын көбөйүп жаткан бөлүгүнүн концентрацияланышынын жана кичи ишканаларды тейлөөнүн натыйжасы болуп саналат.

Ошентип, 2020-жылы бетон рыногунда 3 ири чарба жүргүзүүчү субъект: «Экол Строй» ЖЧК, «Железобетон» ААК, «Кум-Шагыл» ЖАК. Бетон өндүрүшүнүн рыногунда үстөмдүк позицияны ээлеген «Экол Строй» ЖЧКсында өндүрүштүн туруктуу өсүшү байкалууда, үлүшү 35%дан ашат.

Бетон өнөр жайы чийки заттын (цемент, кум, шагыл (шагыл)) болгондугу менен келечектүү болуп саналат. Курулуп жаткан конструкциялардын бышыктыгы бетонду туура тандоодон көз каранды. Демек, бетондун сапаты жана аны тандоо өндүрүүчүлөргө таандык.

Өлкөдөгү пандемия шартында бетон өндүрүшүнүн көлөмү азайганына карабастан, курулуш тармагында бетонго суроо-талап жогору бойдон калууда. Узактыгы, ишенимдүүлүгү, орнотуунун жогорку ылдамдыгы жана башка артыкчылыктар окшош материалдарга салыштырмалуу олуттуу атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн камсыз кылат.

Учурдагы рыноктук көйгөйлөр негизинен Кыргызстандагы дагы эле туруксуз саясий жана экономикалык кырдаалга байланыштуу. Валюта курсунун тынымсыз өзгөрүшү кардарларга ири долбоорлорду ишке ашырууга/ишке ашырууга мүмкүндүк бербейт. Ал эми кардарлардын төлөм жөндөмдүүлүгүнүн жетишсиздиги (дагы эле алмашуу курсунун өзгөрүшүнө байланыштуу) ири турак жай комплекстерин курууну толук өнүктүрүүгө мүмкүндүк бербейт. Буга байланыштуу курулуштун көлөмү кескин кыскалды. Мындан тышкары 11 ишкана токтоп калгандыктан бетондун жалпы өндүрүшү кыскарган.

Ошентип, өндүрүштүн негизги көйгөйү — керектөөчүлөрдүн каражатынын жетишсиздиги. 2021-жылга инфляцияны (2021-жылдын январь-декабрында өткөн жылдын декабрына салыштырмалуу инфляциянын деңгээли 11,2%ды түздү) жана эмгек акынын төмөндүгүн эске алуу менен калктын төлөөгө жөндөмдүүлүгү төмөндөдө. Ошол эле учурда мамлекет иш жүзүндө өнөр жай курулушун жүргүзбөйт, курулуш инфраструктурасына инвестиция жок.

Баалоонун жыйынтыгы боюнча бир эле продукцияны чыгарган ишканалардын көптүгүн, өндүрүүчүлөрдүн бааларында кескин айырмачылыктын жоктугун эске алуу менен монополияга каршы орган

конкреттүү рынокту андан ары байкоо жүргүзүү зонасында калтыруу чечимин кабыл алды.

Рыноктун лидери «Экол Строй» ЖЧКсы тарабынан өзүнүн үстөмдүк абалынан кыянаттык менен пайдалануу фактылары аныкталган/ачыкталган учурда анын ишмердүүлүгүнө үзгүлтүксүз экономикалык жана статистикалык мониторинг жүргүзүү үчүн субъектти Доминанттардын реестрине киргизүү маселеси каралат.

Кант рыногунда атаандаштыктын абалы

Кыргыз Республикасынын аймагында кант өндүрүү менен алектенген 2 чарбалык субъект бар, бул эки ири компания – «Кайыңды Кант» ААК жана «Кошой» ААК.

Кант заводдору Чүй облусунда жайгашкан. «Кайыңды-Кант» ААКсы Кыргыз Республикасынын товардык рынокторунда үстөмдүк кылган чарбакер субъекттердин мамлекеттик реестрине киргизилген.

«Кошой» ААКнын ишке киришине байланыштуу кум шекерди өндүрүүнүн өсүшүнө карабастан, кант рыногу импортко көз каранды бойдон калууда. Ошону менен бирге, кант өндүрүүнүн көлөмү туруктуу эмес, бул кант кызылчасынын түшүмү, аба ырайынын шарттары, сугат суунун болушу жана жеткирүүчү өлкөлөрдүн абалы менен байланыштуу.

Өлкөнүн кантка болгон жылдык керектөөсү 100-110 миң тонна болсо, ички өндүрүш калктын муктаждыгынын 50-60 пайызын камсыздайт. Башкача айтканда, өндүрүш потенциалы болгонуна карабастан, кант рыногу импортко көз каранды. Өлкөнүн калган бөлүгү чет өлкөлөрдөн – Россиядан, Белоруссиядан, Украинадан, Казакстандан, Азербайжандан, Австриядан жана башка өлкөлөрдөн сатып алат.

2020-жылы 8,4 миң гектарга гана себилген. Бул рыноктун 2019-жылдын түшүмүн кумшекер менен толтурганына байланыштуу, анын баасы өздүк наркынан төмөн болуп, дыйкандар тарабынан төлөнбөй калгандыктан, көптөгөн дыйкандар кант кызылчасын себүүдөн баш тартышкан.

Ошондой эле 2020-жылы себилген аянттын кыскарышына жана кант кызылчасынын түшүмүнүн начардыгынан канттын баасы кескин көтөрүлгөн.

2021-жылы 10,3 миң гектар жерге себилген.

Кант кызылчасынын дүң жыйымы (фабрика) 2021-ж 365,6 миң тоннаны түзүп, 2020-жылга салыштырмалуу, 18,5 процентке кыскарган.

Улутстаткомдун маалыматы боюнча, 2021-жылга кант импорту 2020-жылга салыштырмалуу 297%га өскөн. Канттын экспорту иш жүзүндө жок жана рыноктун көлөмүнө олуттуу таасирин тийгизбейт.

Бул рынокто атаандаштыкты өнүктүрүү үчүн негизги тоскоолдук болуп төмөнкүлөр саналат:

- экономикалык тоскоолдуктар (рынокко натыйжалуу кирүү үчүн зарыл болгон олуттуу баштапкы капиталдык салымдарды жасоо зарылчылыгы; капиталдык салымдардын өзүн актоо мөөнөттөрү; чыгымдардын артыкчылыгы);

- уюштуруучулук тоскоолдуктар (чийки заттык базанын болушу; товар рыногунун продукция менен толтурулушу).

- импорттук чийки затка (чийки кант) көз карандылык;

- өндүрүштүк кубаттуулуктарды пайдалануунун төмөн деңгээли (20 - 30% дан ашык эмес);

Кызылча кант өндүрүүнү өнүктүрүү, өзүбүздүн сырьёлук базабызды чыңдоо, натыйжада даяр продукция менен өзүн-өзү камсыз кылуунун деңгээлин жогорулатуу максатка ылайык:

- өзүбүздүн селекциялык-генетикалык ишибизди жана үрөнчүлүктү өнүктүрүү, бул кызылчанын чет өлкөлүк үрөндөрдөн жана гибриддерден көз карандылык коркунучун азайтат. Кант кызылчасын региондук жана зоналык өстүрүүнү, канттын сапатын, аны сатууну жана башка кайра иштетилген продукцияны эсепке алуу менен туруктуу, жогорку түшүмдүү, ар түрдүү багыттагы атаандаштыкка жөндөмдүү гибриддерди тандоону жандандыруу;

- кооперацияны өнүктүрүү жолу менен айыл чарба өндүрүүчүлөрүн жүгүртүү каражаттарын - айыл чарба техникалары, жер семирткичтер, өсүмдүктөрдү коргоо каражаттары менен камсыз кылуунун деңгээлин жогорулатуу.

- кант кызылчасын өндүрүү, сактоо, кайра иштетүү, кантты, целлюлозаны жана патокадан пайдалануу ж.б.

- кант кызылчасын өстүрүүнүн жана терең иштетүүнүн инновациялык технологияларын колдонууга;

- кант азыктарын сактоо, өндүрүү жана ташуу инфраструктурасын өркүндөтүүгө;

- заманбап атаандаштык потенциалын түзүүнүн негизинде кантты кайра иштетүүчү заводдорду андан ары техникалык кайра жабдууну жана модернизациялоону ишке ашыруу;

- бул өсүмдүктү өстүрүү үчүн айдоо аянттарынын структурасын оптималдаштыруу;

- кызылчанын түшүмдүү сортторун жана гибриддерин өстүрүүгө өтүү менен бирге түшүмдүүлүктү жогорулатуу.

3.3. Атаандаштык чөйрөсү өнүккөн рыноктор, анын ичинде социалдык маанилүү рыноктор (монополияга каршы органдын бул рыноктордогу аракеттери, корутундулары жана сунуштары)

Товардык рыноктордогу атаандаштыктын абалына талдоо жыл сайын бекитилүүчү Талдоо планына ылайык да, ошондой эле товардык рыноктордогу кырдаалга ылайык өздөрүнүн демилгеси боюнча да, жогору турган органдардын тапшырмасы боюнча да жүргүзүлөт.

Товардык рыноктордо атаандаштыктын абалына талдоо жүргүзүү Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2015-жылдын 7-июлундагы № 461 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасынын товардык рыноктогу атаандаштыктын абалына талдоо жүргүзүү тартибине ылайык жүзөгө ашырылат.

Алсак, 2019-жылы товардык рыноктордогу атаандаштык чөйрөнүн абалына 78 талдоо, ал эми 2020-жылы - 119 жана 2021-жылы - 159 атаандаштык чөйрөнүн абалына талдоо жана СМТ рынокторуна сереп салуулар жүргүзүлгөн.

Негизги СМТга үзгүлтүксүз негизде жана зарылчылыкка жараша (буудай, ун, нан (консерваланган), макарон азыктары, кум шекер, эт, сүт, тоок жумурткалары, сары май, тазартылган күн карама майы, картошка, күйүүчү-майлоочу майлар, көмүр) рыногун карап чыгуу жана алардын баа конъюнктурасына талдоо жүргүзүлөт.

Мындан тышкары, бекитилген 2021-жылга товар рыногун талдоо планына ылайык, төмөнкү рынокторго талдоо жүргүзүлдү:

- ун;
- буудай өндүрүү;
- өсүмдүк майы;
- тоок жумуртка;
- Талас районундагы төө буурчак базары;
- Чүй облусунда спирт өндүрүшү;
- мектепке чейинки билим берүү рыногу;
- бетон өндүрүү рыногун куруу;
- ташты казып алуу жана кайра иштетүү;
- самын менен жуугуч буюмдарды өндүрүү;
- көмүр;
- жана башкалар.

Зарылчылыкка жараша түзүлгөн кырдаалга байланыштуу жана жогорку органдардын тапшырмасы боюнча Covid-19 үчүн ПЧР тестин колдонуу менен лабораториялык диагностика рыногундагы атаандаштыктын абалына талдоо жана суюк кычкылтек рыногуна сереп салуу жүргүзүлдү.

Отчеттук мезгил ичинде Кыргыз Республикасынын товардык рынокторундагы атаандаштыктын абалына талдоолордун жыйынтыктарын кароо боюнча Комиссиянын 5 отуруму өткөрүлдү.

Жүргүзүлгөн талдоолордун натыйжалары боюнча тиешелүү товарлардын рынокторунда атаандаштыктын болушу жана абалы аныкталды, атаандаштык чөйрөнү калыптандыруу процессине монополияга каршы органдын кийлигишүүсүнүн зарылдыгы аныкталды жана зарыл болгон учурда тийиштуу мамлекеттик органдарга сунуштар киргизилди.

Жогоруда белгиленгендей, товардык рыноктордогу атаандаштыктын абалын талдоонун жыйынтыгы боюнча Республикалык реестрге COVID-19 инфекциясына ПЧР анализдерин жүргүзүү боюнча лабораториялык диагностикалык кызмат көрсөтүүлөр боюнча 2 субъект киргизилген: «Интелмед» ЖЧКсы, «Гемотест КГ» ЖЧКсы, ошондой эле 1 субъект «Эко Комплекс» ЖЧКсынын медициналык калдыктарды көмүү боюнча кызматтары. COVID-19 үчүн ПЧР анализин лабораториялык диагностикалоо кызматынын баасы төмөндөө жагына кайра каралып, 1300 сомду түздү, мурда баасы 1600 сом болчу.

2022-жылга товар рынокторуна анализ жүргүзүү планы бекитилди.

4. Монополияга каршы орган тарабынан монополияга каршы мыйзамдарды бузууларга бөгөт коюу боюнча көрүлгөн чаралар

Табигый монополияларга карата

Монополияга каршы орган "Кыргыз Республикасындагы табигый монополиялар жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык Кыргыз Республикасындагы табигый монополияларга карата үзгүлтүксүз негизде иш алып барылат.

Табигый монополиялардын субъекттеринин ишин мамлекеттик жөнгө салуунун алкагында **27 эсептик материалдары каралып**, аларды кароо процессинде товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө **38 баа жана тариф белгиленген.**

«Ичүүчү суу жөнүндө» Мыйзамды аткаруу максатында **14 баа (тариф)** макулдашылды.

Ишкердик субъекттерин текшерүүгө мораторий киргизилгендигине байланыштуу табигый монополиялардын субъекттерин текшерүү жүргүзүлгөн эмес.

Бирок, акыркы 3 жылда "Манас" аэропортунун, "Кыргызаэронавигациянын", "Кыргыз темир жолу" мамлекеттик ишканасынын, "Кыргызпочтасы" мамлекеттик ишканасынын жана башкалардын кызмат көрсөтүүлөрүнө тарифтер монополияга каршы орган тарабынан жогорулатылган эмес жана мурдагы деңгээлде сакталып калганын белгилей кетүү керек.

Субъект-доминанттарга карата

Кыргыз Республикасынын «Атаандаштык жөнүндө» Мыйзамына ылайык, алардын ишине кийлигишүүсүз Мамреестрге киргизилген субъект-доминанттарга экономикалык-статистикалык байкоо жүргүзүлөт. Монополияга каршы органдын кийлигишүүсү алар тарабынан монополияга каршы мыйзамдар бузулган учурда гана ишке ашырылат.

31.12.2021-жылдагы абалына карай Кыргыз Республикасынын товардык рыногунда үстөмдүк абалды ээлеген чарбакер субъекттердин мамлекеттик реестрине киргизилген чарбакер субъекттердин жалпы саны – **120**, алардын ичинен:

- ✓ республикалык реестрде – **25 субъект**;
- ✓ аймактык реестрде – **95 субъект.**

Үстөмдүк абалды ээлеген субъекттер менен иш үзгүлтүксүз жүргүзүлүүдө. Нефтрейдерлер, авиаташуучулар, кант заводу, көмүр ишканалары ж.б.

Маселен, 2021-жылдын 20-июлунан тарта “Манас” аэропортуна унаа токтотуучу жайында 15 мүнөт бекер жүрүү жоюлганы тууралуу маалымат 2021-жылдын 11-июлунда жалпыга маалымдоо каражаттарында пайда болгон.

Бул маселени иликтөөнүн жүрүшүндө монополияга каршы орган «Манас Менеджмент Компани» ЖАКтын пландалган иш-аракетинде рыноктогу үстөмдүк абалынан кыянаттык менен пайдалануу белгилери бар экенин аныктады.

Ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын «Атаандаштык жөнүндө» Мыйзамынын 18-1-беренесинин негизинде монополияга каршы орган тарабынан «Манас Менеджмент» ЖАКына Кыргыз Республикасынын монополияга каршы мыйзамдарын бузууга алып келе турган аракеттерге жол берилбестиги жөнүндө эскертүү берилген.

«Майлуу-Суу лампа заводу» ЖЧКсынан билдирүү

2020-жылы «Майлуу-Суу лампа заводу» ЖЧКсы (мындан ары - «МСЛЗ» ЖЧКсы) Кытайдан жана Түркиядан E27, E14, E40 (код ТН ВЭД 8539 50000 0; 8539 50000 1) базасы цокол менен 6 айга диоддук лампаларды импорттоого чектөө же тыюу салуу маселесин чечүүгө көмөк көрсөтүүнү өтүнгөн, (ТН ВЭД коду 8539 50000 0; 8539 50000 1). «Атаандаштык жөнүндө» мыйзамга ылайык, «МСЛЗ» ЖЧКсы электр жарыгы лампаларынын рыногунда үстөмдүк абалды ээлеген субъект катары классификацияланган.

Маселе КРнын аймагына, тактап айтканда, Кытайдан жана Түркиядан алынып келинген диоддук лампаларды алып кирүүгө тыюу салууну киргизүү тууралуу болду. «МСЛЗ» ЖЧКсы ишкана чыгарган диоддук лампаларды сатуунун жоктугунан пайданын 120,3 млн сомго же 48,9%га азайгандыгын билдирди. 2019-жылы бул түрдөгү лампаларды чыгаруу ишкана тарабынан аткарылган эмес, ал эми өткөн мезгилдердин өткөөл калдыктары 40,338 миң даананы түзгөн.

«МСЛЗ» ЖЧКсы ишкана чыгарган диоддук лампаларды сатуунун жоктугунан пайданын 120,3 млн сомго же 48,9%га азайгандыгын билдирди. 2019-жылы бул түрдөгү лампаларды чыгаруу ишкана тарабынан аткарылган эмес, ал эми өткөн мезгилдердин өткөөл калдыктары 40,338 миң даананы түзгөн.

Монополияга каршы орган төмөнкүдөй жыйынтык чыгарды.

Кытайдан чыккан диоддук лампаларга карата демпингге каршы чараны киргизүү менен (импорттун жалпы көлөмүнүн 96%-97%) рынокто LED лампаларынын чектелүү диапозонунан улам баа компонентинин жогорулоосу сыяктуу тобокелдиктер болушу мүмкүн.

Ошентип, антидемпингдик чара катардагы керектөөчүлөрдүн капчыгына да таасирин тийгизет жана бул продуктылар колдонулган/пайдаланылган аймактарда иштердин (кызмат көрсөтүүлөрдүн) наркынын өсүшүнө алып келиши мүмкүн.

Жогорудагылардын негизинде, монополияга каршы орган Кытайдан чыгарылган жана КР аймагына ташылып келинген диоддук лампаларга

демпингге каршы чаралардын киргизилиши республикадагы бул рыноктогу атаандаштыктын абалына терс таасирин тийгизе тургандыгын эске алып, диоддук лампаларды алып кирүүгө тыюу салуу маселесин кароого жетиштүү негиз тапкан эмес.

«МСЛЗ» ЖЧКсы тарабынан диоддук лампалардын сатылбай жатышынын, ошондой эле ишкананын кампаларында даяр продукциянын ашыкча топтолуп калышынын негизги себептери катары төмөндөгүлөр белгиленди:

- ишкананын маркетингдик саясатынын жоктугунан “МСЛЗ” ЖЧКсынын өз продукциясын рынокко жылдыруу боюнча солгун иши, республиканын ичинде да, чет өлкөлөрдө да сатуу рыногун кеңейтүү боюнча иштер жүргүзүлбөйт;

- «МСЛЗ» ЖЧКсы чыгарган диоддук лампалар Жалал-Абад облусунда гана сатылууда, республиканын башка шаарларында сатылбайт;

- азыркы рыноктук мамилелердин шарттарында ЕАЭБдин чек араларын ачуу, керектөөчүлөрдүн суроо-талаптарын изилдөө, продукцияны сатуу, өндүрүштү өнүктүрүү планы, өнүктүрүү жана кайра өндүрүү үчүн каражаттарды тартуу ишкердик субъектинин өзүнүн маселелери болуп саналат; айрыкча катаал атаандаштыктын жана бири-бирин алмаштыруучу товарлардын кеңири ассортименти болуу шартында;

- 10,2 млн. даана рыноктун көлөмүндө жана диоддук лампаларды алып кирүүгө тыюу салуу менен «МСЛЗ» ЖЧКсы республиканын бул продукцияга болгон керектөөсүн камсыздай албайт.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2009-жылдын 22-апрелиндеги № 242 “Социалдык маанидеги товарлардын айрым түрлөрүнө бааларды мамлекеттик жөнгө салуу жөнүндө” токтомуна ылайык, 2021-жылы ыйгарым укуктардын алкагында төмөнкүдөй иштер аткарылган.

Кум шекер рыногунда

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2021-жылдын 4-майындагы «Социалдык мааниге ээ товарлардын кээ бир түрлөрүнүн бааларына убактылуу мамлекеттик жөнгө салуу киргизүү жөнүндө» №184 токтому менен эң жогорку үстөктү белгилөө жолу менен 90 күндүк мөөнөткө кийинки социалдык мааниге ээ товарлардын бааларына мамлекеттик жөнгө салуу киргизилген:

- 1) күн карама өсүмдүк майы;
- 2) кум шекер.

Кум шекер рыногунда доминанттык түзүмдөр болгондуктан, маалымат ушул бөлүмдө берилди.

Монополияга каршы органдын 2021-жылдын 25-майындагы №16 чечими менен өндүрүүчүнүн жана/же импортердун өсүмдүк күн карама майына жана кум шекерге дүң сатуу баасына чекене үстөктөрдүн максималдуу өлчөмү, регионго жараша, 10% жана 13% ашык эмес түзүлдү. Аталган буйруктун 3-пунктунун 2-пунктчасына ылайык, монополияга каршы органдын аймактык бөлүмдөрүнө бул товарлардын дүң жана чекене баалары

жөнүндө маалыматты монополияга каршы органдын борбордук аппаратына жума сайын берип туруу тапшырылды.

Мамлекеттик жөнгө салуунун бүткүл мезгилинде монополияга каршы орган ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдар менен бирдикте республиканын бардык облустарына жана шаарларына бир нече жолу иш сапар менен чыгып, билдирүүлөрдү жеткирүү жана соода субъекттерине учурдагы абалды түшүндүрүү иштерин, жогоруда аталган товарларга бааларды мамлекеттик жөнгө салуу жана аларга бааларды негизсиз жогорулатууга жол бербөө боюнча түшүндүрүү иштери жүргүзүлдү.

Алынган маалыматтардын негизинде өсүмдүк күн карама майынын жана кум шекердин бааларына күн сайын талдоо жүргүзүлүп, анын натыйжасында бул товарларга бааны турукташтыруу боюнча чаралар иштелип чыккан.

Ошентип, өсүмдүк күн карама майына жана кум шекерге бааларды убактылуу мамлекеттик жөнгө салуу мезгилинде монополияга каршы орган тарабынан 372 иш-чара жүргүзүлүп, 1967 объекттерге түшүндүрүү иштери жүргүзүлүп, соода субъекттерине мыйзам бузуулар боюнча 56 жазма эскертүү, ошондой эле белгиленген үстөктөр боюнча монополияга каршы органдын буйругун аткаруу боюнча мамлекеттик жөнгө салууну жана түшүндүрүүнү киргизүү тууралуу 292 билдирүүлөр берилген.

2021-жылдын 13-июлунда монополияга каршы орган тарабынан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2021-жылдын 4-майындагы № 184 “Социалдык маанидеги товарлардын айрым түрлөрүнө бааларды убактылуу мамлекеттик жөнгө салууну киргизүү жөнүндө” токтомун ишке ашыруунун алкагында, маалыматтарды берүү тартибин бузгандыгы үчүн Кыргыз Республикасынын аймагында үстөмдүк кылуучу абалды ээлеген субъект – “Кайыңды-Кант” ААКсына карата **айып салуу жөнүндө чечим кабыл алынган.**

Жогоруда айтылгандарды жыйынтыктай турган болсок, монополияга каршы органдын мониторингинин маалыматына ылайык, үстүбүздөгү жылдын башынан бери кум шекердин баасы январь айында 53,8 сомдон декабрда 68,9 сомго чейин жогорулаган. Ошону менен бирге монополияга каршы орган кум шекерге бааны мамлекеттик жөнгө салуу мезгилинде кум шекердин баасын турукташтырууга, ал тургай бир аз төмөндөтүүгө жетишти. Бирок, 2021-жылдын сентябрынан тарта кум шекердин баасынын өсүү тенденциясы кайрадан байкалды.

2021-жылдын ноябрь айынын аягынан тартып республиканын кант заводдору кум шекердин дүң баасын 64,85 сом/кг чейин жогорулатты, чекене соода тармагында да кум шекердин баасы көтөрүлдү. Тактап айтканда, соода түйүндөрү бааны 66-68 сом/кг чейин көтөрүшкөн.

Буга байланыштуу 2021-жылдын 2-декабрында Монополияга каршы органдын аянтчасында доминат-субъект «Кайыңды Кант» ААК жана кант өндүрүүчү «Кошой» ААКсынын өкүлдөрү менен жумушчу жолугушуу уюштурулду. Талкуунун жыйынтыгында заводдордун учурдагы көйгөйлөрү төмөнкүлөр экендиги аныкталды:

- менчик кызылчаны отургузуу үчүн жер;

- сугат суусу;
- чийки кантты жана кумшекерди сатып алуу үчүн жүгүртүү каражаттары.

Республиканын жылына 110 миң тоннага болгон муктаждыгын эске алганда (Coca-Cola Bishkek Bottlers ЖАК кошпогондо - жылына 20 миң тонна), өнөр жайлык кайра иштетүү (нан бышыруу, ширелер, консервация ж.б.) 40 миң тоннага жакын кантты түзөт, калктын керектөөлөрү – 60-70 миң тоннаны түзөт.

Кышында кантка суроо-талап азаят, мөмө-жемиштер жай-күз мезгилинде пайда болушу менен салттуу түрдө көбөйөт. Демек, бир аз кыскарган суроо-талапты эске алуу менен заводдордогу канттын запасы, башка чарба жүргүзүүчү субъекттердин запастары жана чарба канты болжол менен үч айга жетет, б.а. 2022-жылдын мартына чейин. Ал эми биржалык товар катары кантка баалардын өсүшүнүн дүйнөлүк тенденцияларын, ошондой эле жаз мезгилиндеги суроо-талаптын өсүшүн (май, июнь, июль) эске алуу менен республиканын кантка болгон муктаждыгы, б.а. 2022-жылы кызылчаны жыйноого чейин канттын жетишпеген көлөмү чийки кантты берүү жана аны кайра иштетүү, ошондой эле импорттун эсебинен камсыз кылынууга тийиш.

Монополияга каршы орган заводдор тарабынан белгиленген бааларды талкуулоо процессинде Соода түйүндөрүнө (Глобус, Фрунзе, Народный) берилген кумшекердин дүң баасын 64,85 сом/кгдан 63 сом/кг чейин (жеткирүү менен) түзөтүү боюнча макулдашууга жетишкенин да белгилей кетүү керек.

2021-жылдын 3-декабрында Монополияга каршы орган ири соода түйүндөрүнүн жетекчилери менен керектөөчүлөр, анын ичинде калктын социалдык жактан аялуу катмары үчүн сатылып жаткан кумшекердин баасын тийиштүү жөнгө салуу маселеси боюнча жумушчу кеңешме өткөрдү.

Кант заводдору тарабынан дүң сатуу баасын төмөндөткөндөн кийин соода тармактары кант заводдорунун дүң сатуу баасына 5%га чейинки минималдуу соода үстөгүн белгилөө менен, б.а. 65 сом/кг сатууга даяр экендиктерин билдиришти жана сатышты. Дүң сатуу баасы менен акыркы сатуу баасынын ортосундагы айырмага салыктар, ижара акысы, эмгек акы, жүктөгүчтөр үчүн акы ж.б.у.с. кирет.

Көмүр рыногунда

Жылуулук мезгили башталганына байланыштуу катуу отунга болгон суроо-талап күчөп, көмүрдүн баасы көтөрүлө баштады. Ушуга байланыштуу «Кыргыз Республикасынын ички соодасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 11-беренесине ылайык көмүрдүн баасынын өсүшүн токтотуу максатында Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин «Кыргыз Республикасынын аймагында көмүрдүн баасын мамлекеттик жөнгө салууну киргизүү жөнүндө» 2021-жылдын 11-октябрындагы № 209 токтому кабыл алынган, ага ылайык 2021-жылдын 18-октябрына чейин аймактык бөлүмдөрдүн буйруктары менен:

- облустар, райондор жана Бишкек жана Ош шаарлары боюнча көмүргө чекене баалардын максималдуу деңгээли 1 килограммга жана 1 тоннага белгиленген. Ошол эле учурда көмүрдүн түрүнө жана алынган жерине (жергиликтүү, импорттук) жараша килограммынын баасы 2,5 сомдон 8,5 сомго чейин, тоннасы 2400 сомдон 8500 сомго чейин бааланды.

Көмүргө бааларды белгилөө боюнча буйруктар бардык жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына (мэрияларга, КРнын Президентинин ыйгарым укуктуу өкүлдөрүнө, райондук мамлекеттик администрацияларга), салык органдарына көмүр сатуу базарларындагы абалга мониторинг жүргүзүү үчүн жеткирилди.

Көмүрдү белгиленгенден жогору баада сатуу фактыларына байланыштуу маселелерди ыкчам чечүү максатында монополияга каршы органдын сайтында республиканын бардык аймактарында ачык жана иштеп жаткан байланыш телефон линиялары тууралуу маалымат жайгаштырылган.

Көмүргө карата бааларды мамлекеттик жөнгө салуу учурунда монополияга каршы орган тарабынан кийинки механизмдер колдонулуп келет:

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2021-жылдын 12-ноябрындагы буйругунун 3-пунктун орундоо максатында, көмүрдүн баасын турукташтыруу, жогорулатылган баада көмүрдүн уруксаатсыз соодасын болтурбоо жана көмүр ташуучуларды стационардык отун базаларына жөнөтүү боюнча чараларды иштеп чыгуу максатында Монополияга каршы орган тарабынан 2021-жылдын 15-ноябрындагы №30 буйругу менен салык кызматынын, ички иштер органдарынын, жаратылыш ресурстары, экология жана техникалык көзөмөл министрлигинин, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, «Кыргызкөмүр» мамлекеттик ишканасынын жана жалпыга маалымдоо каражаттарынын кызматкерлеринин катышуусунда аймактарда, Бишкек жана Ош шаарларында оперативдүү (көчмө) комиссия түзүлгөн.

- көмүрдү сатууда мыйзам бузуулар табылган учурда монополияга каршы орган өз ыйгарым укуктарынын чегинде бузууларды четтетүү жана бааларды мыйзамдын талаптарына ылайык келтирүү жөнүндө жазма эскертүүлөрдү берет;

- Кыргыз Республикасынын Бузуулар жөнүндө кодексинде каралган жаза чаралары колдонулду (218-берене «негизсиз бааларды жогорулатуу»);

- Монополияга каршы органдын аянтында отун базаларынын, көмүрдү сатуунун стационардык пункттарынын жана ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдардын (Энергетика министрлиги, Өзгөчө кырдаалдар министрлиги, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, «Кыргызкөмүр» мамлекеттик ишканасы, «Кыргыз темир жолу УК» мамлекеттик ишканасы, ж.б.) өкүлдөрү менен жумушчу жолугушуулар өткөрүлдү. Отурумдун жыйынтыгы боюнча жооптуу мамлекеттик органдарды аныктоо менен көмүр рыногундагы кырдаалды тез арада турукташтыруу боюнча сунуштар Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигине жөнөтүлдү.

Ушуну менен бирге, калкты көмүр менен камсыз кылуунун жетишсиздигинен улам, көмүр менен камсыз кылууну көбөйтүү жана көмүр рыногун толтуруу максатында, монополияга каршы органы көмүр импорттоочуларына Кызматташуу жөнүндө макулдашууларды түзүү сунушу/демилгеси менен кайрылган.

Бирок монополияга каршы органдын сунушуна бир гана компания – «Золотая Корпорация» ЖЧКсы жооп берип, сүйлөшүүлөрдүн жыйынтыгында «Золотая Корпорация» ЖЧКсы менен Кызматташуу келишими түзүлүп, анын максаты казакстандык көмүрдүн көлөмүн ички рынокко көбөйтүү болгон. Мында негизги басым Бишкек шаарына коюлду.

Монополияга каршы орган менен «Золотая Корпорация» ЖЧКсынын ортосундагы кызматташуу келишиминин алкагында компания ички рынокко 247 вагон казак көмүрүн (Шабыркүл) жеткирди.

2021-жылдын 7-декабрына карата Шабыркүл көмүрү менен 86 вагон (5934 тонна) келди, дагы 26 вагон (1794 тонна) Казакстан менен чек арада, 30 вагон (2070 тонна) Казакстанда жүктөлүп жатат. Кабыл алынган көмүрдүн бардыгы кечиктирбестен калкка тез арада сатылды.

Үстүбүздөгү жылдын декабрь айынын аягына чейин көмүрдүн бардык макулдашылган көлөмү ички рынокко чыкты.

«Золотая Корпорация» ЖЧКсы тарабынан берилген көмүр Бишкек шаарында жана Чүй облусунда (Шопоков, Токмок, Кант, Кайыңды) жайгашкан 5 отун базасында сатылган.

Көмүрдүн баасына мамлекеттик жөнгө салуу киргизилгенден бери монополияга каршы орган тарабынан республика боюнча **460 иш-чара** жүргүзүлүп, көмүр сатуучу **1801 субъектилерге** рейд жүргүзүлүп, мыйзам бузууларды токтотуу боюнча **546 билдирүү** жана **197 жазма эскертүү** берилген, мыйзам бузуучуларга карата **36 айып пул салынган**.

КММ рыногу боюнча

Кыргызстан күйүүчү-майлоочу майдын 90%га жакынын Орусиядан өкмөттүк келишимдин негизинде бажы төлөмдөрүсүз ташып келет.

Башкача айтканда, Кыргыз Республикасындагы күйүүчү-майлоочу майлардын баасы Россия Федерациясындагы мунай продуктыларын берүүчүлөрдүн баасына түздөн-түз көз каранды. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2009-жылдын 22-апрелиндеги № 242 токтомуна ылайык мамлекеттик жөнгө салууну киргизүүнү кошпогондо, күйүүчү-майлоочу майларга бааларды монополияга каршы орган тарабынан тикелей мамлекеттик жөнгө салуу мыйзамдарында каралган эмес. АИ-80 жана АИ-92 маркасындагы бензин, дизель майы социалдык мааниге ээ товарлардын тизмесине киргизилген.

Дүйнөлүк жана россия рынокторундагы азыркы кырдаал Кыргызстандын рыногуна дагы таасирин тийгизбей койгон жок.

Бул майда май куюучу станциялардын жабылышына, республиканын керектөөлөрүн жабууга көлөмдүн жетишсиздигине (өзгөчө аймактарда) жана күйүүчү-майлоочу майлардын кымбатташына алып келди.

24-ноябрда Монополияга каршы органдын аянтында республиканын нефтетрейдерлери менен жумушчу жыйын болуп, анда күйүүчү-майлоочу майлардын баасы, запасы жана ташуулар, көйгөйлүү жагдайлар жана түзүлгөн кырдаалдан чыгуунун жолдору талкууланды. Жыйындын жүрүшүндө нефтетрейдерлер баанын көтөрүлүшүнө байланыштуу россиялык мунайды кайра иштетүүчү заводдор тарабынан экспорттун көлөмү азайып жатканына, ошондой эле күйүүчү-майлоочу майлардын керектүү көлөмүн сатып алуу үчүн жүгүртүү каражаттарынын жетишсиздигине тынчсыздануусун билдиришти.

Ошентип, үстүбүздөгү жылдын декабрынан тарта жогоруда айтылган объективдүү себептерден улам нефтетрейдерлер АИ-92 маркасындагы бензиндин баасы акырындык менен көтөрүлүп, дизель майы кымбаттай баштады.

Ошону менен бирге монополияга каршы орган тарабынан чаралардын комплекси иштелип чыкты, аларды бардык мамлекеттик органдар тарабынан кабыл алынышы кыска мөөнөттүү жана узак мөөнөттүү келечекте кырдаалды жөнгө салат.

Монополияга каршы органдын ыйгарым укуктарынын чегинде күйүүчү май менен камсыздоочулардын жана керектөөчүлөрдүн кызыкчылыктарынын тең салмактуулугун камсыздоо максатында нефтетрейдерлерге төмөнкүлөр сунушталды:

- күйүүчү-майлоочу майларга баалардын кескин көтөрүлүшүнө жол бербөө, бааларды зыянсыздык деңгээлине чейин теңдөө механизмдерин колдонуу;

- күйүүчү-майлоочу майлардын рыногун толтуруу жана мунай продуктыларынын тартыштыгын түзүүгө жол бербөө үчүн күйүүчү-майлоочу материалдардын зарыл запастарын камсыз кылууга;

- май куюучу жайларда күйүүчү-майлоочу майдын толук толтурулбагандыгынан улам көзөмөлдү күчөтүүгө жана керектөөчүлөрдүн укуктарын бузууга жол бербөөгө;

- рыноктун конъюктурасы өзгөргөн жана алдын алуу чараларын көрүү мүмкүнчүлүгү болгон учурда монополияга каршы органга кайтарым байланышты камсыз кылууга.

Монополияга каршы орган жүргүзгөн иштердин натыйжасында 2021-жылдын аягына чейин ири нефтетрейдерлер тарабынан АИ-92 үлгүсүндөгү бензинге болгон баанын көтөрүлүшүн кармап турууга мүмкүн болду. Башкача айтканда, нефтетрейдерлер мурда айтылгандай, баалардын олуттуу өсүшүнө, алардын жогорулашынын объективдүү факторлоруна карабастан жол берилген эмес.

Үзгүлтүксүз негизде:

- социалдык маанидеги товарлардын бааларына күнүмдүк мониторинг (мындан ары - СМТ) - 14 позицияга жана жума сайын - 64 позицияга жүргүзүлөт. Маалымат КР МЭК берилет;

- СМТга карата башка өлкөлөрдүн тажрыйбасын үйрөнүү, СМТ рынокторундагы баа конъюнктурасы боюнча аналитикалык иш;

- ЕЭКтин алкагында СМТ боюнча иштерди жүргүзүү, башка өлкөлөрдүн монополияга каршы органдары менен өз ара аракеттенүүнү күчөтүү;

- өндүрүүчүлөр (анын ичинде үстөмдүк кылуучу субъектилер)/СМТ жана соода түйүндөрүнүн берүүчүлөрү менен бааларды кармап туруу жана аларды негизсиз жогорулатууга жол бербөө маселелери боюнча жумушчу жолугушууларды уюштуруу жана өткөрүү;

- субъекттер жана Ассоциациялар менен түшүндүрүү иштерин жүргүзүү, монополияга каршы органдын ишин жалпыга маалымдоо каражаттары, интернет-басылмалар, расмий сайт аркылуу чагылдыруу;

- монополияга каршы мыйзамдарды бузууга жол бербөө жөнүндө субъекттерге көрсөтмөлөрдү, эскертүүлөрдү жана сунуштамаларды берүү;

- товардык рынокко талдоо жүргүзүү.

Монополияга каршы органдын борбордук аппараты жана аймактык бөлүмдөрү ири соода объектилеринде (соода түйүндөрүндө, дүкөндөрдө, дүн жана чекене базарларда) көчмө иш-чараларды жүргүзүшөт жана социалдык маанидеги товарларга баалардын негизсиз жогорулашына жол бербөө, ошондой эле керектөөчүлөрдүн укуктарын сактоо боюнча түшүндүрүү иштерин жүргүзүшөт.

Монополияга каршы органдын сунушу боюнча чекене соода түйүндөрүнө чектөөлөр алынып салынды, алардын иши күнү-түнү иштөөсү калыбына келтирилди, б.а. 24 саат.

Ошондой эле, Мамлекеттик агенттиктин чекене соода түйүндөрү (Фрунзе, Глобус, Народный) менен иш алып баруу учурунда айрым социалдык жактан маанилүү азык-түлүк товарларына боюнча (ун, өсүмдүк майы, чай, кант, нан) калктын социалдык жактан аярлуу катмарларына (пензионерлер) жеңилдиктерди берүү жөнүндө макулдашууга жетишилди. Чекене түйүндөр социалдык нандарды сатышып, көптөгөн азык-түлүк товарларына жеңилдиктерди жана арзандатууларды колдонушат.

- Мамагенттиктин катышуусу менен, чекене соода түйүндөрүнүн жана жеткирүүчүлөрдүн арасында 3 айга (2021-жылдын 1-июнуна чейин) СМТнын айрым түрлөрүнө бааларды адилеттүү деңгээлде кармап туруу боюнча келишим түзүлдү;

- кошумча иликтөө үчүн укук коргоо органдарына мисалы, үстүбүздөгү жылдын июнь айында сабизге болгон баанын негизсиз жогорулашына байланыштуу материалдар берилген.

КР Экономика жана Каржы министрлиги, Айыл чарба министрлиги жана Ун комбинаттары ассоциациясынын ортосундагы кызматташуу жөнүндө макулдашуунун долбоору иштелип чыгып, Келишим түзүлгөн.

Макулдашуунун негизги максаты Кыргыз Республикасынын азык-түлүк коопсуздугунун алкагында өлкөнүн калкын сапаттуу буудай уну жана жеткиликтүү баада мал үчүн тоют менен камсыз кылуу болгон. Макулдашуунун таасири Мамлекеттик агенттик тарабынан туруктуу негизде көзөмөлдөнүп турат. Маалымат КР Экономика жана коммерция министрлигине жөнөтүлүп турат.

Макулдашуунун натыйжасы рынокко турукташтыруучу таасирин тийгизип, **токтоп турган ишканаларды ишке киргизүүгө, жумуш орундарын жана бюджетке салыктык түшүүлөрдү камсыз кылууга мүмкүндүк берди.** Импорттук буудай данынын кымбатташы менен унга жана кебекке баалардын өзгөрүүсү анча деле байкалбайт.

Отчеттук мезгилде ун, кант, өсүмдүк майы, сабиз, жумуртка, сүт, жем, көмүр жана башка СМТ базарларына да өзгөчө көңүл бурулган.

Бул товардык рыноктордун бардыгы социалдык багытка ээ, кант (өндүрүш), сүт (чийки сүттү сатып алуу) рыногун кошпогондо, өнүккөн атаандаштык чөйрөсү бар рыноктор экендигин белгилей кетүү керек.

Отчеттук мезгилде социалдык маанилүү товарлардын баасын кармап туруу алкагында бир катар алдын алуу чаралары көрүлгөн. Жогоруда белгиленгендей, алардын арасында массалык маалымат каражаттарында, базарлардын жана соода түйүндөрүнүн сатуучулары, азык-түлүк жеткирүүчүлөрүнүн арасында кеңири масштабдуу түшүндүрүү иштери гана жүргүзүлбөстөн, башка өлкөлөрдүн тажрыйбасын жана мүмкүнчүлүктөрүн изилдөө анын биздин республикада колдонулушу менен бирге көптөгөн аналитикалык иштер да бар.

Бул иш-чаралар атаандаштыкка каршы аракеттердин, анын ичинде айрым рынок субъекттеринин макулдашууларынын жана макулдашылган аракеттеринин натыйжасында баалардын негизсиз көтөрүлүшүнө жол бербөө максатында жүргүзүлөт.

Тоют

Ошентип, мал азыгы (чөп) рыногундагы абал, ошондой эле эт-сүт базарларына тоют баасынын таасири изилденген.

Чөптүн баасынын өсүшү төмөнкү факторлор менен шартталган:

1. Кургакчылыктын кесепетинен 2020-жылга салыштырмалуу ар гектардан 150-200 түк гана чөп жыйналды, ал эми 2020-жылы орточо эсеп менен 300-350 түк чөп жыйналды. Чөптүн сапаты да өтө төмөн жана ширелүү эмес.

2. Каражаттардын, анын ичинде кендир жиптин бобинине (джут, Россия Федерациясында чыгарылган) баанын өсүшү 1200 сомдон 3200 сомго чейин жогорулады, бул 2020-жылга салыштырмалуу үч эсеге жогору. Катушканын салмагы 5 килограммдан 10 килограммга чейин жана орто эсеп менен 150 боо үчүн жетиштүү.

3. доллардын курсу;

4. пандемияга байланыштуу чектелген сунуш.

Шилтеме:

- 90x50x35 см стандарттык боо үчүн жипти керектөө - 12 метр;
- стандарттуу сенаждын салмагы 20 килограмм.

1. Трактористтердин (пресс-подборщиктердин) кызмат көрсөтүүлөрү үчүн чыгымдар көбөйдү, ошондуктан алар орто эсеп менен бир боо таңгак үчүн 15-17 сом (2020-жылы - 7-10 сом), эки эсе кымбатташат. Бул биринчи кезекте күйүүчү-майлоочу майлардын кымбатташына жана суроо-талаптын жогорулашына байланыштуу.

2. Бир түк жүктөө 10 сомдон 15 сомго чейин болсо, мурда чөптү таңгактап жүктөө жана түшүрүү баасы да эки эсеге өскөн.

Ал эми чөптүн өздүк наркына келсек, 2021-жылдын 14-июнуна карата төмөндөгүчө болду:

Кыргыз Республикасында 2021-жылдын 14-июнуна карата мал азыгы (чөп).

сом менен 1 боо үчүн

	<i>Кыргыз Республи касы</i>	<i>Чүй областы</i>	<i>Ысык-Көл областы</i>	<i>Талас областы</i>	<i>Ош областы</i>	<i>Жалал- Абад областы</i>	<i>Баткен областы</i>
9.06. 2021-ж.	206	160	210	165	250	225	225
14.06. 2021-ж.	251	250	240	215	275	250	275
Сом менен	45	90	30	50	25	10	50
% менен	122	156,3	114,3	130,3	110,0	111,1	122,2

Иликтөөлөргө караганда, базардын катышуучуларынын айтымында, Чүй облусунда чөптүн орточо баасы 250 сомду түзүп, сатуу негизинен облустун аймагында өз муктаждыктары үчүн жүргүзүлүүдө.

Ысык-Көл облусунда чөп негизинен Чүй облусуна өз муктаждыктары үчүн ташылып, талаадан алынган баасы 180-200 сом, базарларда 240 сомдон сатылууда.

Чөптү Талас районунан алып чыгып, дыйкандардан талаадан сатып алып, Казакстанга жөнөтүшөт. Чөптүн мындай массалык түрдө сатылып алынышына Казакстандагы кургакчылык себеп болуп, түшүмдүн түшпөй калышына алып келген. Ал эми базарларда 215 сом болгон.

Ош облусунда талаадан 240-250 сом, чөп өз муктаждыгы үчүн сатылып алынса, базарда 275 сомдон сатылууда.

Жалал-Абад облусунда базарда орточо баа 250 сомду түзөт.

Баткен облусунда орточо баа 275 сомду түздү.

Чөптүн баасы Чүй облусунда 56%га бир кыйла жогорулады, анткени малдын жана кайра иштетүүчүлөрдүн эң көп саны ушул облуста, ошондой эле Талас облусунда 30,3%, Баткенде 22,2%, Ысык-Көл облусунда – 14,3%, Жалал-Абад облусунда – 11,1% жана Ош облусунда – 10% топтолгон.

Чүй жана Талас облустарынан Казакстанга чөп экспорттолот, ошондуктан баалар 30%дан 50%дан жогору көтөрүлдү.

Жогоруда белгиленгендей, баанын көтөрүлүшүнүн өтө объективдүү себептери бар жана кургакчылык жана сугат суусу тартыш болгон коңшу республикалардан – Казакстан, Өзбекстандан массалык суроо-талап бар.

Ошентип, 2020-жылга салыштырмалуу мал азыгынын баасынын өсүшүн көрсөтөт:

Мал үчүн тоют (чөп, сом менен 1 түк үчүн)

	Республика боюнча	Чүй областы	Ысык-Көл областы	Талас областы	Ош областы	Жалал-Абад областы	Баткен областы
14.06.20ж.	134,5	132,5	-	125,0	150,0	125,0	140,0
14.06.21ж.	251,0	250,0	240,0	215,0	275,0	250,0	275,0
сомдогу айырма	116,5	117,5	-	90,0	125,0	125,0	135,0
% дагы айырма	186,6	188,7	-	172,0	183,3	200,0	196,4

Мал үчүн тоют (аралаш тоют, сом менен 1 кг. үчүн)

	Республика боюнча	Чүй областы	Ысык-Көл областы	Талас областы	Ош областы	Жалал-Абад областы	Баткен областы
14.06.20ж.	23,4	18,0		32,5	22,5	21,0	23,0
14.06.21ж.	26,2	18,0		35,5		25,0	
сомдогу айырма	2,8	-		3,0		4,0	
% дагы айырма	111,9	100,0		109,2		119,0	

Эт

Кыргызстанда республика боюнча эттин орточо чекене рыноктук баалары төмөнкүдөй деңгээлде белгиленген (сом/кг):

Аталышы	10.06.	15.07.	12.08.	16.09.	14.10.	11.11.	9.12.	13.01.	10.02.	10.03.	08.04.	06.05.	09.06.
	2020-жыл							2021-жыл					
Кой эти	346,3	345,3	350,3	371,3	380,6	390,6	407,5	428,1	431,9	435,6	438,1	456,9	478,1
Уй эти	348,1	350,0	351,9	375,0	385,0	403,8	412,5	425,6	426,9	431,9	433,8	441,9	454,4

Эгерде республика боюнча 2020-жылдын июнь айында **койдун этинин** орточо баасы 346,3 сом/кг болсо, өткөн айда (май) 456,9 сом/кг, ал эми июнь айында 485,6 сом/кг болгон (бир айда баа 6,3%га өскөн).

Эгерде республика боюнча өткөн жылдын июнь айында **уй этинин** орточо баасы 348,1 сом/кг болсо, өткөн айда (май) 441,9 сом/кг, ал эми июнь айында 451,9 сом/кг (айга 2,3%га өсүү) болгон.

КР УСКнын маалыматы боюнча, акыркы 5 жылда (2016-жылдан 2020-жылга чейин) бодо малдын саны туруктуу өсүү тенденциясына ээ:

- Бодо мал (эт) 1,53 млн. 1,7 миллион башка чейин;
- уйларды 760 миң баштан 860 миң башка чейин;
- кой-эчкилер 6 млн. 6,3 миллион башка чейин;
- 460 миң баш жылкы. 540 миң башка чейин.

Ошол эле учурда жайыт фондусу жана чабындылар өзгөрүүсүз калууда. Ошондой эле, фермерлер тарабынан жайыттарды пайдалануу менен байланышкан мыйзам бузууларды белгилей кетүү керек (айылдык жайыттарда малдын жайылышынын көбөйүшү, чөптүн жаңылануу балансынын бузулушу).

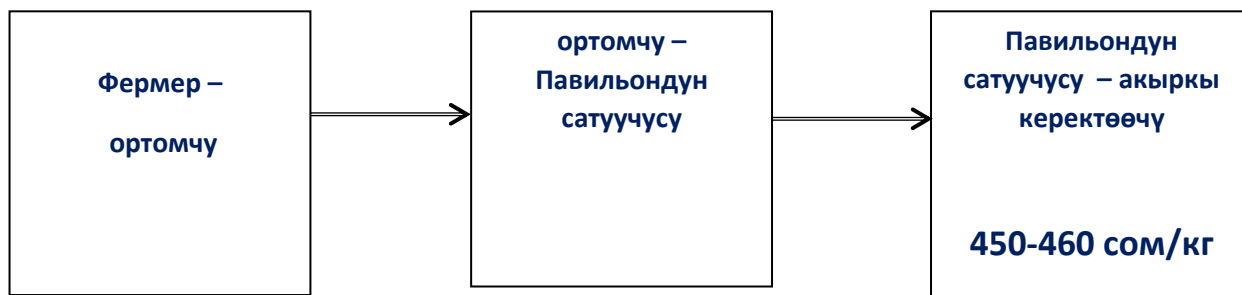
Ошондой эле таңкы саат 4тө Бишкек шаарындагы Ош базарынын аймагында жайгашкан дүң эт базарында уй жана козу эттеринин дүң баасын изилдөө жана аныктоо максатында мониторинг жүргүзүлдү.

Иш сапардын жүрүшүндө төмөнкүлөр аныкталды:

Уй этин тапшырууну негизинен Чуй районунун чарбалары жүргүзүшөт. Базарга күнүнө 20дан 60ка чейин эт жеткирилет. Ал эми базардагы ар бир сатуучу күнүнө орто эсеп менен 1ден эт сатат.

Уй этинин 10-15% Нарын жана Ысык-Көл облустарынан келет.

Дыйкандар малды 3—4 ай бордоп багышат. Андан кийин букаларды эт үчүн союшат, 1 бука этинин салмагы 200-220 кг.

Ошол эле учурда сатуучунун (эт сатуучунун) чыгымдары төмөнкүдөй түзүлөт:

Базардагы соода жайын ижарага алуу (70 смден 1 мге чейин) (эгер соода жайынын узундугу көрсөтүлгөн узундуктан көп болсо, анда баасы жогору)	350 сом/күн
Сөөк, суб азыктар ж.б.	Сөөктөрдүн жана суб. азыктардын арзан баасын эсепке албаганда, туштар жалпы салмагы боюнча сатылат
Этти	200 сом/күн
Араба	150 сом/күн
Түштөнүү үчүн жана транспорттук чыгымдар	200 сом/күн

Эти сактоо үчүн муздаткычты ижаралоо	120-170 сом/күн
Ветеринардык маалым кат	200 сом/туш
Баардыгы	1220-1270 сом/күн
Социалдык Фондко төлөм	500 сом/ай 17 сом/күн
Патент	1650 сом/ай 55 сом/күн
Баардыгы	1292-1342 сом/күн орточо - 1317 сом/күн

Б.а. сатуучунун суткалык баасы болжол менен 3 кг эттин наркы менен барабар.

Белгилеп кетсек, эт жана мал азыгы, өзгөчө чөп рыногу атаандаштыкка жөндөмдүү, аларда монополиялык түзүмдөр жок.

Сүт

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2009-жылдын 22-апрелиндеги № 242 "Социалдык мааниге ээ товарлардын айрым түрлөрүнө бааларды мамлекеттик жөнгө салуу жөнүндө" токтому менен Кыргыз Республикасынын ички рыногунда бааларга убактылуу мамлекеттик жөнгө салынуучу социалдык мааниге ээ товарлардын тизмеси бекитилген. Тизмеге майлуулугу 2,5-3,2% болгон сүт да кирет.

Баалардын негизсиз жогорулашын аныктоо жана монополияга каршы чара көрүү чараларын колдонуу максатында монополияга каршы орган туруктуу негизде Тизмеге ылайык, анын ичинде майлуулугу 2,5-3,2% болгон сүткө республика боюнча областтык борборлордо баалардын изилдөөсүн жүргүзөт.

Ошентип, изилдөөнүн жүрүшүндө Кыргыз Республикасынын областтык борборлорунда майлуулугу 2,5-3,2% пастерленген сүткө орточо рыноктук баалардын төмөнкүдөй динамикасы түзүлдү:

Пастерленген сүткө орточо рыноктук чекене баанын динамикасы. 2021-жылдын 6-майынан 9-июнуна чейин 2,5% -3,2 майлуулугу, 1 литрге сом менен

	Аталышы	06.05.	12.05.	19.05.	26.05.	02.06.	09.06.	9 июндан 6-майга чейин	
								Сом менен	% менен
1	Бишкек ш.	42,00	42,0	42,0	42,0	42,0	42,0	0,0	100,0
2	Токмок ш.	44,5	44,5	44,5	44,5	44,5	44,5	0,0	100,0
3	Нарын ш.	47,5	47,5	47,5	47,5	47,5	47,5	0,0	100,0
4	Каракол ш.	46,5	46,5	46,5	46,5	46,5	46,5	0,0	100,0
5	Талас ш.	49,0	49,0	49,0	50,5	50,5	50,5	1,5	103,1
6	Ош ш.	55	55	55	55	55	55	0,0	100,0
7	Жалал-Абад ш.	64	64	64	64	64	59	-5,0	92,2

Көрүнүп тургандай, Таласта бир айда баалардын өсүшү 1,5 сомду гана түздү, бул продукциянын, атап айтканда сүттүн ассортиментин кеңейтүү менен шартталган. Монополияга каршы органдын Талас областтык бөлүмү тарабынан баалардын кескин өсүшүнө жол бербөө боюнча тынымсыз иш жүргүзүлүүдө (түшүндүрүү иштери).

Сүт рыногунда атаандаштык кыйла өнүккөн, бирок Чүй жана Талас облустарында рыноктордо үстөмдүк абалды ээлеген субъектилер бар.

Жогоруда айтылгандардын негизинде монополияга каршы орган өлкөдөн этти жана жемди (чөптү) экспорттоого тыюу салууну узартууну сунуштап, ал кабыл алынды.

Ошондой эле ушул жылдын 14-апрелинен тартып Монополияга каршы орган тарабынан жогору турган органдарга монополияга каршы органга мониторингди, күтүүсүз текшерүүлөрдү жүргүзүү, макулдашууларды жана макулдашылган аракеттерди аныктоо максатында монополияга каршы мыйзамдарды бузгандыгы үчүн жоопкерчиликти күчөтүү, бааларды негизсиз көтөрүү фактыларын аныктоо боюнча сунуштар жөнөтүлгөн. Бул ыйгарым укуктар ЕАЭБге жана КМШга мүчө-мамлекеттердин бардык монополияга каршы органдарында бар жана мыйзам бузуучуларга “жүгүртүү” (оборотный) айып пулу түрүндөгү катуу жоопкерчилик чараларын карайт.

Кыргызстандын монополияга каршы органы бааларды мамлекеттик жөнгө салуу киргизилген шартта да мындай ыйгарым укуктарга ээ эмес. Учурда монополияга каршы иш-чара рыноктордо сурамжылоо, изилдөө жана талдоо жүргүзүү жолу менен жүргүзүлүүдө.

Экономикалык да, климаттык да (үшүк, кургакчылык, суунун аздыгы ж.б.) келечекте жасалма жол менен түзүлгөн алып-сатарлык факторун жана ак ниет эмес сатуучулардын товардык рынокко чечүүчү таасирин жокко чыгаруу максатында, азыркы шарттарда социалдык мааниге ээ товарларга баанын кескин өсүшү менен монополияга каршы органдын ыйгарым укуктары боюнча маселелерди тез арада чечүү зарыл.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин чечимдерин аткаруу максатында Монополияга каршы орган тарабынан:

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2021-жылдын 12-февралындагы №25-р токтому менен бекитилген 2021-жылы талаачылык айыл чарба иштерин жүргүзүү боюнча иш-чаралар планынын 10-пунктун орундоо максатында:

- Кыргыз Республикасынын Өзгөчө кырдаалдар министрлиги тарабынан сатылып алынган, үчүнчү класстан төмөн эмес сапаттагы буудайдын азык-түлүк данынын сатып алуу баасы 1 килограмм үчүн 24,8 сом деңгээлинде белгиленди.

Буудай Мам.мат.рез. фондусу аркылуу эркин рынокто сатылат. Ошол эле учурда, Мам.мат.рез. фондусу кошумча рыноктук оператор катары иш

алып барат, бул баага гана эмес, атаандаштыктын абалына да түздөн-түз таасирин тийгизет.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2021-жылдын 25-июнундагы №61-р буйругунун 3-пунктун орундоо максатында:

- жогорку сорттогу жана Мам.мат.рез. фондусунун 1-сорттогу унунун баасы эркин рынокто сатыкка коюлган. Ошондой эле, Мам.мат.рез. фондусу дагы да рыноктун кошумча оюнчусу болгон.

Ак ниет эмес атаандаштык

2021-жылы монополияга каршы орган тарабынан жеке жана юридикалык жактардын ак ниет эмес атаандаштык фактысы боюнча **28** кайрылуусу каралган. Анын ичинен **15** жазма эскертүү берилип, **4** токтом боюнча ишти укук коргоо жана башка мамлекеттик органдарга өткөрүп берүү, калган кайрылуулар боюнча мыйзам бузуунун белгилери жок болгондугуна байланыштуу административдик жол-жоболорду токтотуу жөнүндө жана арызды канааттандыруудан баш тартууга чечим кабыл алынган.

№	Бөлүмдүн аталышы	Арыздын саны	Берилген жазма эскертүүлөрдүн саны
1	Керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоо жана ак ниет эмес атаандаштык бөлүмү	21	11
2	Бишкек ш.жана Чүй областы боюнча бөлүмү	4	2
3	Ысык-Көл областтык бөлүм	1	1
4	Талас областтык бөлүм	2	1

2021-жылга карата ак ниет эмес атаандаштык фактысы боюнча монополияга каршы орган тарабынан катталган мыйзам бузуулардын негизги көлөмү:

- Курулуш материалдар рыногунда

А) KrepsoLit тарабынан Rotbond маркасындагы курулуш аралашмасынын мешогунда мыйзамсыз колдонулушу, Кнауф Гипс КГ компаниясына таандык Rotband соода белгисине окшоштурулушу.

В) «Вулкан» ЖЧКсынын «Алина Групп» ЖЧКсына таандык GLATT соода маркасындагы курулуш аралашмасынын (шпаклёвканын) каптарын мыйзамсыз пайдалануусу.

- Жуугуч продукциялар рыногунда

А) «А. Абдурахманов» ЖИ тарабынан «АQS» белгисинин «Нэфис Косметикс АК таандык «AOS» соода белгисине чаташтыргычтык менен окшоштугу.

В) «Аймарк Люкс» ЖЧКсы тарабынан «ЭФКО Косметик» ЖЧКсына тиешелүү «РОСА» товардык белгисинин мыйзамсыз колдонушу.

- **Тамак-аш даярдоо үчүн идиштерди өндүрүү үчүн рынокто**
«Дордой» базарынын жеке ишкерлери тарабынан «Абизов плюс» ЖЧКсына таандык «Мечта» (комбинация) соода маркасы аркылуу башка ишкердиктин продукциясын мыйзамсыз сатуу.

- **макарон азыктары рыногунда**
«ROLA-7» жоопкерчилиги чектелген шериктештиги (Казакстан Республикасы) тарабынан «ROLA» Кыргыз-Орус ишканасына ЖЧКга таандык ROLA товардык белгисин мыйзамсыз пайдалануу.

- **Алкоголсуз газдалган суусундук рыногунда**

«Омуралиева Т.» ЖИ тарабынан «Водная компания «Старый источник» (Россия Федерациясы) «Любимый аромат» товардык белгисин мыйзамсыз колдонушу (Любимый аромат).

- Халал Halal соода белгисинин ээси болуп саналган “Кыргыз халал индустриясын өнүктүрүү борбору” бейөкмөт уюмунун «Халал Halal» товардык белгисин колдонуу боюнча билдирүүсүнө ылайык.

Ак ниет эмес атаандаштык боюнча каралган иштер

- «ВС» ЖАКтын (Россия Федерациясы) «О.Т.» ЖИ карата арызы. (Кыргыз Республикасы) ак ниет эмес атаандаштык жаатында.

Монополияга каршы органдын арызынын негизинде «О.Т.» МИнин өкүлүнүн катышуусунда соттук отурум өткөрүлдү. Жолугушуу «ВС» ЖАКтын (Россия Федерациясы) 2021-жылдын 7-сентябрындагы №1366 катынын негизинде арыз ээсинин катышуусуз өткөрүлдү.

Жыйындын жүрүшүндө монополияга каршы орган төмөнкүлөрдү аныктады.

«Старый Источник Суу компаниясы» ЖАКы (Россия Федерациясы) 2009-жылдын 21-октябрындагы №392053 (артыкчылык 2008-жылдын 07-октябрындагы артыкчылык) боюнча «Сүйүктүү жыт» товардык белгисинин, тейлөө белгисинин автордук укугунун ээси болуп саналат. 2013-жылдын 29-ноябрындагы № 501004 күбөлүккө ылайык "Сүйүктүү жыт" товардык белгисин (кайра чыгаруу). (артыкчылык 2012-жылдын 30-ноябры), ошондой эле 2014-жылдын 16-февралындагы №87978 күбөлүккө ылайык өнөр жай үлгүсүнө патент ээси (5 вариант).

«ВС» ЖАКы (Россия Федерациясы) 2009-жылдын 21-декабрындагы №392053 күбөлүктөрү боюнча жана 2013-жылдын 29-ноябрындагы №501004, ошондой эле 2014-жылдын 16-февралындагы №87978 “О.Т.” ЖКнын (Кыргыз Республикасы) жарандык жүгүртүүгө «ВС» ЖАКтын (Россия Федерациясы) товардык белгисине жана өнөр жай үлгүсүнө чаташтыргыдай окшош «Любимый Аромат» алкогольсуз жогорку газдалган суусундугун киргизүү жолу менен товардык белгилерге карата өзгөчө укуктарын бузуу фактысын аныктады.

2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык биримдиги жөнүндө Келишимдин (мындан ары - ЕАЭБ жөнүндө келишим) 89-беренесинин 1-пунктуна ылайык, *мүчө-мамлекеттер интеллектуалдык менчик укуктарын коргоо жана ишке ашыруу жаатында кызматташууну жана эл аралык укуктун ченемдерине, эл аралык келишимдерге жана Биримдиктин мыйзамдарын түзгөн актыларга, мүчө-мамлекеттердин мыйзамдарына ылайык аларга болгон укуктарды коргоону камсыз кылуу.*

Мүчө-мамлекеттердин кызматташтыгы төмөнкү негизги милдеттерди чечүү үчүн жана төмөнкү багыттар боюнча ишке ашырылат: мүчө мамлекеттердин интеллектуалдык менчик укуктарынын ээлеринин кызыкчылыктарын коргоо, контрафакттык продукциянын жүгүртүүсүн болтурбоо жана бөгөт коюуга багытталган макулдашылган чараларды ишке ашыруу.

ЕАЭБ жөнүндө келишимдин №26 тиркемесинин 14-пунктуна ылайык, *мүчө-мамлекеттер Евразия экономикалык бирлигинин товардык белгисин жана Евразия экономикалык бирлигинин тейлөө белгисин (мындан ары - Бирликтин товардык белгиси) каттайт. Бирликтин товардык белгиси бардык мүчө-мамлекеттердин аймактарында бир эле учурда укуктук коргоого алынат.*

Бирликтин товардык белгисинин укук ээси мүчө-мамлекеттердин мыйзамдарына ылайык Биримдиктин товардык белгисин пайдаланууга жана бул өзгөчө укукту тескөөгө өзгөчө укукка, бир тектүү товарларга жана (же) кызмат көрсөтүүлөргө карата ага окшош, ошондой эле Бирликтин товардык белгисин же белгини чаташтырып колдонууга башка жактарга тыюу салуу укугуна ээ.

Кыргыз Республикасынын “Атаандаштык жөнүндө” Мыйзамынын 8-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3,5-бөлүкчөлөрүнө ылайык, ак ниет эмес атаандаштыкка жол берилбейт, анын ичинде:

- башка чарба жүргүзүүчү субъекттин иши менен чаташтырууга алып келген товардык белгисин, тейлөө белгисин, товардын чыгарылган жеринин аталышын, фирманын аталышын мыйзамсыз пайдаланууга;

башка чарба жүргүзүүчү субъекттин продукциясын анын интеллектуалдык иштин натыйжаларына жана аларга теңештирилген жарандык карым-катнашка катышуучуларды, товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү жекече түргө өткөрүү каражаттарына укуктарын бузуу жолу менен даярдоого, сатууга жана рынокко башкача киргизүүгө (укукка сыйбаган пайдаланууга);

Кыргыз Республикасынын “Товардык белгилер, тейлөө белгилери жана товарлар чыгарылган жерлердин аталыштары жөнүндө” Мыйзамынын 3-беренесине ылайык, товардык белгинин ээсинин товардык белгини пайдаланууга жана тескөөгө, ошондой эле башка адамдарга аны пайдаланууга тыюу салууга өзгөчө укугу бар. Кыргыз Республикасында товардык белгинин ээсинин уруксатысыз эч ким аны пайдалана албайт. Товардык белгиге өзгөчө укук күрөө предмети боло алат.

Ошентип, монополияга каршы орган тарабынан ишти кароонун жыйынтыгы менен “О.Т.” ЖИ (Кыргыз Республикасы) жарандык жүгүртүүгө «ВС» ЖАКтын (Россия Федерациясы) товардык белгисине жана өнөр жай үлгүсүнө чаташкандай окшош алкогольсүз жогорку газдалган «Любимый Аромат» суусундугун киргизүү аркылуу адилетсиз атаандаштыкты жүргүзөт.

Ошентип, монополияга каршы орган тарабынан “О.Т.” ЖИ товардык белгини мыйзамсыз пайдаланууну токтотуу менен «Кыргыз Республикасынын атаандаштык жөнүндө мыйзамдарынын ченемдерин бузууну токтотуу жөнүндө» жазма эскертүү берилген.

- Кыргыз Республикасынын “Атаандаштык жөнүндө” Мыйзамын бузуу белгилери боюнча “АЛ” ЖЧКсына карата «ФД» ЖЧКсынын, «ЭК» ЖЧКсынын арызы.

«ФД» ЖЧКсы – россиялык «ЭК» жоопкерчилиги чектелген коому тарабынан чыгарылган самын жана жуучу каражаттардын кыргызстандык дистрибьютору, Россиянын атайын майлар жана маргарин, өсүмдүк майлары, кетчуп, майонез жана башка продуктылардын эң ири өндүрүүчүсү «ЭФКО» компаниялар тобуна (холдингине) кирет. "Роса" самын брендинин ээси болуп саналат (МКТ 03-классындагы товарлар үчүн №16540 товардык белги сертификаты – самын, анын ичинде косметикалык самын). Товардык белгинин (тейлөөнүн) приоритети 2019-жылдын 12-сентябры. «Аймарк Люкс» ЖЧКсы тарабынан «ЭФКО Косметик» ЖЧКсына тиешелүү «РОСА», товардык белгисин мыйзамсыз колдонуусу.

Жолугушууда «ФД» ЖЧКсы, «ЭК» ЖЧКсы “Роса” белгиси менен «АЛ» ЖЧКсы чыгарган продукцияларды сунушташты: лимон, малина, алоэ вера

даамдары кошулган 500 мл суюк самын, 5 л. глицерин кошулган суюк самын, алма жыпар жыттуу идиш жуугуч каражат.

Мындан тышкары, иштин материалдарында Кыргыз Республикасынын рыногунда “АЛ” ЖЧКсынын продукциясынын сатылгандыгын тастыктаган глицерин кошулган суюк самын «Роса» 1 л, суюк самын «Роса» 500 мл, «Роса» бетон аралашмасы үчүн каражат товарларына товар (кассалык) чеги камтылган.

Ошентип, монополияга каршы орган тарабынан ишти кароонун жыйынтыгы боюнча, «АЛ» ЖЧКсы самын жана тазалоочу каражаттардын рыногунда төмөндөгүдөй жолдор менен ак ниет эмес атаандаштык менен алектенгендиги аныкталган.

- башка чарба жүргүзүүчү субъекттин иши менен чаташтырууга алып келген товардык белгисин, тейлөө белгисин, товардын чыгарылган жеринин аталышын, фирманын аталышын мыйзамсыз пайдаланууга;

- башка чарба жүргүзүүчү субъекттин продукциясын анын интеллектуалдык иштин натыйжаларына жана аларга теңештирилген жарандык карым-катнашка катышуучуларды, товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү жекече түргө өткөрүү каражаттарына укуктарын бузуу жолу менен даярдоого, сатууга жана рынокко башкача киргизүүгө (укукка сыйбаган пайдаланууга);

Монополияга каршы орган тарабынан ишти кароонун жыйынтыгы боюнча «АЛ» ЖЧКсынын дарегине "Роса" товардык белгисин, тейлөө белгисин мыйзамсыз колдонууну токтотуу аркылуу **“Кыргыз Республикасынын “Атаандаштык жөнүндө” Мыйзамынын ченемдерин бузууну токтотуу жөнүндө” жазма эскертүү берилген** (күбөлүк №16540).

- Россия Федерациясынын Кыргыз Республикасындагы соода өкүлүнүн орун басары А.Ш. Самановдун, Кыргыз Республикасынын атаандаштык жөнүндө мыйзамдарынын ченемдеринин бузулгандыгы жөнүндө кайрылуусу.

Арыздын негизинде монополияга каршы орган тарабынан териштирүү жүргүзүлүп, анын жүрүшүндө төмөндөгүлөр аныкталган.

2007-жылдын 15-мартындагы № 335812 жана № 335813 товардык белгинин күбөлүктөрүнө ылайык, 03-класстагы товарларга (парфюмердик-косметикалык товарлар) "AOS" товардык белгисинин (тейлөө белгиси) укук ээси болуп Б.К.И. ЖИ эсептелип, алар тарабынан “НК”АК компаниясынын лицензиялык келишиминин негизинде «AOS» товардык белгисин колдонуу укугу көрсөтүлгөн.

«НК» АКнын өкүлчүлүгү Кыргызстанда чыгарылган «AQS» маркасындагы жуучу каражатты «АОС» товардык белгисине чаташтыруу менен сатуу фактысын аныктады, бул Кыргыз Республикасынын “Атаандаштык жөнүндө” Мыйзамынын 8-беренесин бузуу болуп саналат.

"AQS" продукциясынын маркировкасы “А. Абдурахманов” ЖИ тарабынан өндүрүлөт (Жалал-Абад областы, Сузак району, Бек-Абад айылы).

Ишти кароонун жүрүшүндө «А. Абдурахманов» ЖИ Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине караштуу Интеллектуалдык

менчик жана инновациялар боюнча мамлекеттик агенттиктин 2021-жылдын 24-сентябрындагы чыг. № 1653 катында тастыкталгандай «AQS» белгисине укуктук коргоого ээ эместиги аныкталган.

Ошентип, ишти кароонун жүрүшүндө монополияга каршы орган ишти кароонун жыйынтыгы боюнча самын каражаттары рыногунда ак ниет эмес атаандаштыкты төмөнкү жолдор менен ишке ашыргандыгы аныкталган:

- «AOS» товардык белгисин, тейлөө белгисин башка чарба жүргүзүүчү субъекттин иши менен чаташтырууга алып келген «AQS» белгисин мыйзамсыз пайдалануу;

- башка чарба жүргүзүүчү субъекттин продукциясын анын интеллектуалдык иштин натыйжаларына жана аларга теңештирилген жарандык карым-катнашка катышуучуларды, товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү жекече түргө өткөрүү каражаттарына укуктарын бузуу жолу менен даярдоого, сатууга жана рынокко башкача киргизүүгө (укукка сыйбаган пайдаланууга);

Монополияга каршы орган тарабынан ишти кароонун жыйынтыгы боюнча «**А. Абдурахманова**» ЖИ дарегине «AOS» товардык белгиси менен чаташтырууга алып келген «AQS» белгисин мыйзамсыз пайдаланууну токтотуу аркылуу **“Кыргыз Республикасынын “Атаандаштык жөнүндө” Мыйзамынын ченемдерин бузууну токтотуу жөнүндө” жазма эскертүү берилген.**

«R-7» (Казакстан Республикасы) жоопкерчилиги чектелген шериктештиги (мындан ары – «R-7» ЖЧТсына) карата «R» Кыргыз-орус ишкана ЖЧКсынын арызы.

Арыздын негизинде Монополияга каршы орган тарабынан «R» Кыргыз-орус ишкана ЖЧКсынын ишеним каты боюнча өкүлүнүн, ошондой эле «R-7» ЖЧКсынын (Казакстан Республикасы) ишеним боюнча өкүлүнүн катышуусу менен териштирүү жүргүзүлгөн. Анын жүрүшүндө төмөндөгүлөр аныкталды.

Кыргыз-орус ишканасы ЖЧК «R» 30, 35-класстагы 2019-жылдын 17-сентябрындагы №16057 күбөлүгү боюнча Кыргыз Республикасынын товардык белгилеринин мамлекеттик реестринде каттоодон өткөн товарлардын жана/же кызмат көрсөтүүлөрдүн «Rola» товардык белгинин ээси. Мындан тышкары, Казакстан Республикасынын Товардык белгилеринин мамлекеттик реестринен 02.05.2018-ж. № 59018 көчүрмөсүнө ылайык, Rola товардык белгиси Казакстан Республикасынын аймагындагы «Rola» ЖЧК кыргыз-орус ишканасы тарабынан сакталып турат.

Бирок, «Rola» ЖЧК кыргыз-орус ишканасы Кыргыз Республикасынын аймагында өзүнүн өзгөчө укуктарын бузуу фактысы аныкталып «ROLA-7» (Казакстан Республикасы) ЖЧКсы тарабынан "ROLA" товардык белгиси менен автордук укук ээсинин макулдугусуз, жарандык жүгүртүүгө "ROLA" соода маркасы менен чаташтыргыдай окшош «ROLA» (макарон азыктары) продукциясын киргизип, «Rola» ЖЧКсынын жеке укуктарын бузуу фактысы аныкталды.

Жыйындын жүрүшүндө «ROLA-7» ЖЧШ (Казакстан Республикасы) ишеним кат боюнча өкүлү «ROLA-7» ЖЧШ 2018-жылдан 2023-жылга чейин реабилитациялоо процессинде экенин белгиледи. 2021-жылдын 25-мартынан бери «ROLA-7» ЖЧШ жетекчилери алмашты. Көрсөтүлгөн мезгилден бери «ROLA-7» ЖЧШ тарабынан өндүрүш болгон эмес, ошондой эле ROLA товардык белгиси менен Кыргыз Республикасынын аймагына макарон азыктары импорттолгон эмес. Балким, бул продукциянын калдыктарын сатуу болуп саналат деп билдирди «ROLA-7» ЖЧШ ынын мурдагы ээлери, «ROLA-7» ЖЧШынын ишеним каты боюнча өкүлү. Ошентип, алар «Rola» ЖЧК кыргыз-орус ишканасы ЖЧКсынын «РОЛА -7» ЖЧШга койгон айыптарын негизсиз деп эсептешет. «ROLA-7» ЖЧШ бул позициясы монополияга каршы органга 12.10.2021-жылдагы №99 кат менен да берилген.

Ошону менен бирге, жолугушуунун жүрүшүндө «Рола» кыргыз-орус ишканасынын ЖЧК өкүлү өндүрүүчүсү «ROLA-7» ЖЧШ болгон «ROLA» соода маркасындагы макарон азыктарын тартуулады. /20/2021. Бул "ROLA -7" компаниясынын мурдагы ээлеринин продукциясын сатуу экенин жокко чыгарат. Кошумчалай кетсек, иштин материалдарында «ROLA-7» ЖЧШ расмий сайтынан алынган "ROLA" соода маркасынын жумуртка кесмеси, таңгакталган "Яичный" Чабрец кесмеси, "Гарнир" кесмесинин скриншоттору бар. «ROLA-7» ЖЧШ расмий сайтынан алынган сүрөтү, продукциянын баасы көрсөтүлгөн преysкуронт менен тиркелет, бул ROLA-7 ЖЧШ башка бирөөнүн товардык белгисин колдонуу менен макарон азыктарын сатканын тастыктайт.

Ошентип, монополияга каршы орган тарабынан ишти кароонун жыйынтыгында «ROLA-7» ЖЧШ макарон азыктары рыногунда төмөндөгүдөй жолдор менен ак ниет эмес атаандаштыкты жүргүзгөндүгү аныкталган:

- башка чарба жүргүзүүчү субъекттин иши менен чаташтырууга алып келген товардык белгини, "ROLA" тейлөө белгисин мыйзамсыз пайдалануу;
- башка чарба жүргүзүүчү субъекттин продукциясын анын интеллектуалдык иштин натыйжаларына жана аларга теңештирилген жарандык карым-катнашка катышуучуларды, товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү жекече түргө өткөрүү каражаттарына укуктарын бузуу жолу менен даярдоого, сатууга жана рынокко башкача киргизүүгө (укукка сыйбаган пайдаланууга).

Кыргыз Республикасынын «Атаандаштык жөнүндө» Мыйзамынын 8-беренесинин 1-бөлүгүнүн 3,5-пунктчаларын, ошондой эле Кыргыз Республикасынын «Товардык белгилер, тейлөө белгилери жана товарлар чыгарылган жерлердин аталыштары жөнүндө» Мыйзамынын 3-беренесинин талаптарын бузгандыгы үчүн монополияга каршы орган **«РОЛА-7» ЖЧШнын дарегине жазма эскертүү берилген.**

«Rola» кыргыз-орус ишканасы ЖЧКсы тарабынан берилген жазма эскертүүнүн натыйжасында «ROLA» товардык белгисин колдонгон продукция Кыргыз Республикасынын аймагында мындан ары сатылбай калгандыгы тууралуу монополияга каршы органдын дарегине жооп жөнөттү.

- «Просвещение» басма үйү» ААКтын ишеним каты боюнча өкүлү И.В.А. мырзанын Кыргыз Республикасынын «Атаандаштык жөнүндө» Мыйзамынын бузулушунун белгилери боюнча арызы.

Иштин жүрүшүндө монополияга каршы орган төмөнкүлөрдү аныктады.

<https://new.bizdin.kg> сайтында 9-10-класстын окуучулары үчүн «Химия» предмети боюнча автордук укук ээсинин уруксатысыз кыргыз тилине которулган окуу китептеринин жасалма нускалары жайгаштырылган. Бул окуу китептеринин кириш беттеринде Кыргыз Республикасынын Билим берүү, илим жана маданият министрлигине шилтеме жана кыргыз тилине котормонун автору Разидин Суратаев экени жазылган. 9-10-класстын окуучулары үчүн химия предмети боюнча оригинал окуу китептеринин авторлору Рудзитис Г.Е., Фельдман Ф.Г.. Жогорудагы окуу китептерине болгон укуктар, берилген автордук келишимдердин нускаларына ылайык, «Просвещение» басма үйү» ААК таандык.

Буга байланыштуу, монополияга каршы орган Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Интеллектуалдык менчик жана инновациялар мамлекеттик кызматына (Кыргызпатент) автордук укук ээсинин уруксатысыз 9-10-класстын окуучулары үчүн Химия предмети боюнча кыргыз тилине которулган окуу китептерин <https://new.bizdin.kg> сайтына жайгаштыруу менен Кыргыз Республикасынын “Автордук жана чектеш укуктар жөнүндө” Мыйзамынын бузулушунун предмети боюнча маалымат (түшүндүрүү) берүү үчүн суроо-талап жиберген.

Кыргызпатент автордук укук ээсинин уруксатысыз 9-10-класстын окуучулары үчүн «Химия» предмети боюнча кыргыз тилине которулган окуу китептерин <https://new.bizdin.kg> сайтына жайгаштыруу фактысы Кыргыз Республикасынын «Автордук жана чектеш укуктар жөнүндө» Мыйзамын бузуу экендигин билдирди.

Кыргыз Республикасынын “Автордук жана чектеш укуктар жөнүндө” Мыйзамынын 49-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык, өз укуктарын коргоо үчүн өзгөчө автордук жана чектеш укуктардын ээлери, ошондой эле мүлктүк укуктарды жамааттык негизде башкаруучу алардын кызыкчылыгын көрсөткөн уюмдар, белгиленген тартипте сотко жана тийиштүү укук коргоо органдарына кайрылууга укуктуу.

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 199-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык, автордук укуктун, чектеш укуктардын объектилерин, ЭЭМ үчүн программаларды, маалымат базаларын мыйзамсыз пайдалануу, ошондой эле чыгармалардын контрафакттык нускаларын алуу, сактоо, жылдыруу же даярдоо, - фонограммаларды, ЭЭМ үчүн программаларды, маалымат базаларын сатуу максатында, ошондой эле ойлоп табууну, пайдалуу моделди же өнөр жай үлгүсүн мыйзамсыз пайдалануу, автордун же өтүнмө ээсинин макулдугусуз ойлоп табуунун, пайдалуу моделдин же өнөр жай үлгүсүнүн маңызын кызмат адамына ачыкка чыгаруу алар жөнүндө маалыматтарды жарыялоо, эгерде бул жосундар ири зыян келтирүү менен же ири өлчөмдө киреше алуу максатында жасалса, V категориядагы айып салууга же укугунан ажыратуу менен же андай кылбастан I категориядагы

эркиндигинен ажыратууга эки жылга чейинки мөөнөткө белгилүү кызматтарды ээлөө же белгилүү иш менен алектенүү укугунан ажыратылат. Монополияга каршы органдын ыйгарым укуктарына тергөө жана ыкчам-издөө функциялары кирбейт. Жогоруда баяндалгандардын негизинде бул арыз **Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигине кароого жөнөтүлүп**, ал боюнча арыз ээсине тиешелүү жооп жөнөтүлгөн.

- «Народный Соода үйү» ЖЧКсынын “ARTE” юридикалык фирмасы (белгилүү оюнчуктарды, анын ичинде Hot Wheels оюнчук унааларын өндүрүүчү Mattell Inc (Mattel/Rights Holder) өкүлү) тарабынан ак ниет эмес атаандаштык жүргүзгөндүгүнө байланыштуу арызы.

Бирок, бул арыз “Административдик иштин негиздери жана административдик жол-жоболор жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 46-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык, монополияга каршы орган тарабынан төмөнкү негиздер боюнча **токтотулган**.

ARTE юридикалык фирмасы Hot Wheels соода маркасы менен белгилүү оюнчуктарды, анын ичинде Hot Wheels оюнчук машиналарын чыгарган Mattell Inc (Mattel/Copyright Holder) компаниясынын өкүлү. 2020-жылдын 10-июлунда ARTE юридикалык фирмасы автордук укук ээсинин көрсөтмөлөрүнө ылайык, «Народный» соода үйү ЖЧКсына Hot Wheels соода белгиси менен белгиленген сатууга, сатууга уруксатсыз сунуштун укуктук кесепеттери жөнүндө эскертүү камтылган ошондой эле бул продукту сатуудан алып салуу талабы менен кат жөнөттү.

Бул кайрылууга ылайык, Народный ЖЧКсы товарларды (Hot Wheels оюнчуктары) сатуудан алып салган, анткени ARTE катына ылайык, “Планета игрушек” ЖЧКсы Mattell Inc.тин расмий дистрибьютору болуп саналат.

Ошол эле учурда, " Народный" ЖЧКсы ARTE юридикалык фирмасынын (Mattel Inc (Mattel / Copyright Holder) өкүлдөрү) товарларды Кыргыз Республикасынын аймагында башка чарба жүргүзүүчү субъекттер сатып жаткан учурда, "Народный" ЖЧКсына Hot Wheels оюнчуктарын сатууга тыюу салуусунда ак ниет эмес атаандаштыктын белгилери бар деп эсептейт.

Бул кайрылууга ылайык, Народный ЖЧКсы товарларды (Hot Wheels оюнчуктары) сатуудан алып салган, анткени ARTE катына ылайык, Planet of Toys ЖЧК Mattell Inc.тин расмий дистрибьютору болуп саналат.

Ошол эле учурда, " Народный" ЖЧКсы ARTE юридикалык фирмасынын (Mattel Inc (Mattel / Copyright Holder) өкүлдөрү) аракетинде "Трейд Хаус Народный" ЖЧКсына оюнчуктарды соода маркасы менен сатууга тыюу салууда айтылган ак ниет эмес атаандаштыктын белгилери бар деп эсептейт. Себеби Hot Wheels товарларын Кыргыз Республикасынын аймагында башка чарба жүргүзүүчү субъекттер сатышат.

Териштирүүнүн жүрүшүндө автордук укук ээсинин өкүлдөрү өлкөдөгү эпидемиологиялык кырдаалга байланыштуу алар тарабынан иш токтотулганын белгилешти. Бирок бүгүнкү күндө «Hot Wheels» соода маркасындагы товарларды санкциясыз даярдоо, пайдалануу, ташып келүү,

сатуу жана экономикалык жүгүртүүгө башка киргизүү фактыларына жол бербөө боюнча бардык чаралар кайра жанданат.

- Кыргыз Республикасынын «Атаандаштык жөнүндө» Мыйзамынын ченемдерин бузуу боюнча «Абизов плюс» ЖЧКнын өкүлү Н.А. Ибраимовдун арызы.

Арыздын негизинде «Абизов плюс» ЖЧКнын өкүлү, ошондой эле "Дордой" базарынын жеке ишкерлеринин катышуусу менен териштирүү жүргүзүлдү.

Териштирүүнүн жүрүшүндө, келип түшкөн материалдар жана тараптардын түшүндүрмөлөрү боюнча төмөнкүлөр аныкталган.

«Абизов плюс» ЖЧКсы (мындан ары – Коом) 2019-жылдын 23 - августунда ИМБДУнун Товардык белгилеринин Эл аралык реестринде (№1501339) катталган "Мечта" (айкалышкан) товардык белгисинин өзгөчө укуктарынын ээси, ТКЭКтин 21-класстагы товарларына карата, Кыргыз Республикасынын Интеллектуалдык менчик жаатындагы ыйгарым укуктуу мамлекеттик органында – (Кыргызпатент) 2020-жылдын 13-июлунда №1836.2020-4/2 катталган.

Арыз ээсинин маалыматы боюнча "Мечта" (айкалышкан) товардык белгиси астында товарлар (идиш-аяктар) "Ак Тилек" өткөрүү пункту аркылуу Казакстан Республикасынан алынып келинип, кийин "Дордой" базарында сатылат. Ал эми Коом мындай товарларга өзгөчө укукка ээ. Ушуга байланыштуу "Абизов плюс" ЖЧКнын талабы "Мечта" (айкалышкан) товардык белгиси боюнча алардын өзгөчө укуктарын коргоо максатында тийиштүү чараларды көрүү болуп саналат.

Отурумга "Дордой" базарында "Мечта"(айкалышкан) товардык белгиси астында товарларды (идиш-аяктарды) мыйзамсыз сатууну жүзөгө ашыргандар жеке ишкерлер Т.А.Закиров, К.К.Нышанбаев, Ж.Б.Бактыбеков чакырылган.

Жеке ишкерлердин айтымында “Дордой” базарында аталган товардык белги менен товарларды жыйырмадан ашык сатуучулар сатышат. Бирок, алар ким тарабынан камсыз кылынаары тууралуу маалыматы жок.

Кыргыз Республикасынын “Товардык белгилер, тейлөө белгилери жана товарлар чыгарылган жерлердин аталыштары жөнүндө” Мыйзамынын 3-беренесинин 3-пунктуна ылайык, Товардык белгинин ээсинин товардык белгини пайдаланууга жана тескөөгө, ошондой эле башка адамдарга аны пайдаланууга тыюу салууга өзгөчө укугу бар. Кыргыз Республикасында товардык белгинин ээсинин уруксатсыз эч ким аны пайдалана албайт. Товардык белгиге өзгөчө укук күрөө предмети боло алат.

Товардык белгини уруксатсыз жасап алуу, колдонуу, алып келүү, сатууга сунуш кылуу, сатуу, чарбалык жүгүртүүгө башка жол менен киргизүү, же ушул белги менен белгиленген товарды ушул максатта сактоо, бир тектүү товарларды аралашып кетүү даражасына чейин аларды окшоштуруп белгилөө, товардык белгинин ээсинин укугун бузуу деп таанылат.

Кыргыз Республикасынын “Атаандаштык жөнүндө” Мыйзамынын 8-беренесинин 1-бөлүгүнүн 5-пунктуна ылайык, Кара ниет атаандаштыкка жол

берилбейт, анын ичинде, башка чарба жүргүзүүчү субъекттин продукциясын анын интеллектуалдык иштин натыйжаларына жана аларга теңештирилген жарандык карым-катнашка катышуучуларды, товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү жекече түргө өткөрүү каражаттарына укуктарын бузуу жолу менен даярдоого, сатууга жана рынокко башкача киргизүүгө (укукка сыйбаган пайдаланууга).

Ушуга байланыштуу, отурумдун жыйынтыгы боюнча Агенттик тарабынан Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик бажы кызматынын дарегине 2020—жылдын 13-июлуна тартып "Ак Тилек" өткөрүү пункту аркылуу "Мечта" товардык белгиси астында товарларды (идиш-аяктарды) ташып келүүнү жүзөгө ашырган жеке жана юридикалык жактар жөнүндө маалымат берүү жөнүндө суроо-талап жөнөтүлдү.

Бирок, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик бажы кызматы тарабынан суралган маалымат берилген эмес.

Ошол себептен, Монополияга каршы орган "Административдик иштин жана административдик жол-жоболордун негиздери жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 46-беренесин жетекчиликке алып, административдик жол-жоболорду токтотуу жана "Абизов плюс" ЖЧКнын өкүлү Н.А. Ибраимовдун арызын канааттандыруудан баш тартуу жана көрсөтүлгөн иш боюнча материалдарды укук коргоо органдарына жиберүү чечими чыгарылган.

- "КНАУФ ГИПС КГ" компаниясынын ишеним каты боюнча өкүлү М.Т. Сайфулиндин "Крепсолит" ЖЧКсына карата чара көрүү өтүнүчү менен кайрылуусу.

Кайрылууга ылайык, "КНАУФ ГИПС КГ" компаниясы «Rotband» товардык белгисине өзгөчө укуктардын ээси болуп саналат.

Өтүнмө ээсине "Крепсолит" ЖЧК компаниясы тарабынан «Rotbond» белгиси менен кургак курулуш аралашмасы өндүрүлүп жана сатылып жаткандыгы белгилүү болду.

Ишти объективдүү жана ар тараптуу кароо максатында Монополияга каршы орган тарабынан Кыргызпатентке Кыргыз Республикасынын аймагында «Rotband» товардык белгисин укуктук коргоонун бар экендиги жөнүндө суроо-талап жөнөтүлгөн.

Кыргызпатенттин берилген маалыматтарына ылайык, «Rotband» товардык белгиси Эл аралык укуктук коргоого ээ, ал Кыргыз Республикасына да жайылтылат (381073-жылдагы күбөлүк), «КНАУФ ГИПС КГ» ээси болуп саналат.

Монополияга каршы орган аталган кайрылууну кароо боюнча "Крепсолит" ЖЧКнын жетекчиси А.Ш. Кенжеевдин жана арыз ээсинин өкүлдөрүнүн катышуусу менен жыйын өткөрдү.

Отурумдун жүрүшүндө арыз ээсинин сөздөрүнөн "Крепсолит" ЖЧКсы «Rotband» товардык белгиси менен аралашып кетүү деңгээлине чейин окшош «Rotbond» белгисин колдонуу менен продукция өндүрүлүп жана таркатылгандыгы аныкталды.

Аталган продукция Бишкек шаарынын "Стандарт строй" жана "Элита строй" базарларында, ошондой эле "Крепсолит" ЖЧКсынын "Instagram" социалдык түйүнүндөгү расмий баракчасында (www.instagram.com/krepsolitnorma/?hl=ru) колдонулган.

Отурумдун жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын "Атаандаштык жөнүндө" Мыйзамынын 3, 5-беренесинин 1-бөлүгүнүн 8-пунктун бузгандыгы үчүн монополияга каршы орган тарабынан "Крепсолит" ЖЧКнын дарегине Кыргыз Республикасынын Атаандаштык жөнүндө мыйзамдарынын ченемдерин бузууну токтотуу жөнүндө көрсөтмө берилген.

- «Халал Halal» товардык белгисинин ээси болуп саналган «Кыргыз Халал индустриясын өнүктүрүү борбору» коомдук бирикмесинин «Халал Halal» товардык белгисине тиешелүү болгон укуктарын бузган «Ширин Сулайман» ЖЧКсына, ЖК Касымбековго, «Кантский хлебозавод» ЖИ жана ЖИ Орозбаевге карата чара көрүү боюнча 4 арызы.

Арызда «Халал Halal» соода белгисин соода аянтчаларында мыйзамсыз колдонгон жогоруда аталган субъектилерге карата чаралар көрүлүп, муну менен менчигинде турган «Халал Halal» товардык белгисине карата өзгөчө укуктар бузулганы белгиленген.

Арызга ылайык, компания «Халал Halal» товардык белгисине өзгөчө укукту Кыргызпатентте каттаган. Кыргыз Республикасынын Товардык белгилердин мамлекеттик реестринде катталган жана корголуучу товардык белги болуп саналат.

Арыздын негизинде, ошондой эле иштин материалдарын изилдеп чыгып, бөлүм тарабынан «Атаандаштык жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын ченемдерин бузууну токтотуу боюнча жазма эскертүүлөр жөнөтүлүп, алар «Халал Halal» товардык белгилерин демонстраждоо менен өз убагында аткарылган.

- Кыргызпатентте катталган «Ахмед» товардык белгисинин ээси болуп саналган «Тохтиева К.Т.» ЖЧКнын «Дордой Моторс» базарында жайгашкан «Белек» дүкөнүнүн ээсине жана жеке ишкер Б.И.Минбаевге карата чара көрүү жөнүндө арызы. «Ахмед» товардык маркасы менен катталган камырды сатуу менен «Ахмед» товардык белгисине карата өзгөчө укуктарды бузган.

Кайрылуунун негизинде жолугушуулар болуп, анда «Белек» дүкөнүнүн ээси жана Минбаев Б.И. күнөөсүн мойнуна алган, ошону менен бул субъекттерге Кыргыз Республикасынын «Атаандаштык жөнүндө» Мыйзамынын ченемдерин бузууну токтотуу боюнча белгиленген мөөнөттө аткарылган көрсөтмөлөр жөнөтүлгөн.

- Кыргызпатентте катталган «Халал Halal» товардык белгисинин ээсинин «Халал индустриясын өнүктүрүү боюнча Кыргыз борбору» КЭУнун арызы (Мамлекеттик патент кызматынын 2014-жылдын 28-августундагы №12766 күбөлүк). Арызда И.П.Акунов (Чолпон-Ата ш.) өз ишмердүүлүгүндө «Көл сүт» товардык белгиси менен өндүрүлгөн продукцияны

маркировкалоодо жогоруда көрсөтүлгөн товардык белгини мыйзамсыз колдонуп, анын товардык белгисине карата өзгөчө укуктарын бузгандыгы белгиленген.

ЖИ Акуновдун катышуусу менен арызды карап чыгып, бөлүм тарабынан Кыргыз Республикасынын «Атаандаштык жөнүндө» Мыйзамынын 8-беренесинин 3-пунктунун бузулушунун белгилери аныкталган.

Ишти кароонун жыйынтыгында ЖИ Акуновго белгиленген мөөнөттө монополияга каршы мыйзамдарды бузууларды четтетүү жөнүндө жазма эскертүү берилди. Жазма эскертүү белгиленген мөөнөттө аткарылып, ЖИ Акунов тарабынан жазуу жүзүндө бөлүмдүн кароосуна жеткирилген.

- Кыргызпатентте катталган «Ахмед» товардык белгисинин ээси болуп саналган «Тохтиева К.Т.» ЖКнын «Дордой Моторс» базарында жайгашкан «Белек» дүкөнүнүн ээсине жана ЖК Б.И.Минбаевге карата чара көрүү жөнүндө арызы. «Ахмед» товардык маркасы менен катталган камырды сатуу менен «Ахмед» товардык белгисине карата өзгөчө укуктарды бузган.

Арыздын негизинде жоопкердин жайгашкан жерин аныктоо боюнча тиешелүү иш-чаралар жүргүзүлүп, жыйынтыгында андан ары кароо үчүн жоопкер жайгашкан жери боюнча монополияга каршы органдын Бишкек шаары жана Чүй областы боюнча бөлүмүнө жөнөтүлдү.

- Кыргызпатентте катталган «Халал Halal», товардык белгисинин ээсинин «Халал индустриясын өнүктүрүү боюнча Кыргыз борбору» КЭУнун арызы (Мамлекеттик патент кызматынын 2014-жылдын 28-августундагы №12766 күбөлүк). Билдирүүдө көрсөтүлгөндөй, өз ишмердүүлүгүндө И.П.Сатувалдиев Р.А. (Талас району, Манас району, Үч-Коргон айылы, Шарип көчөсү, No204) «Береке» колбаса азыктарын маркировкалоодо жогоруда көрсөтүлгөн товардык белгини мыйзамсыз колдонуп, анын товардык белгисине карата өзгөчө укуктарын бузган.

Арыздын негизинде тараптардын катышуусунда жыйын өттү. Натыйжада, И.П.Сатувалдиевге Р.А. Монополияга каршы мыйзамдарды бузууларды мөөнөттө четтетүү жөнүндө буйрук чыгарылган. Буйрук белгиленген мөөнөттө аткарылды.

4. Эл аралык кызматташтык жана атаандаштыкты адвокатташтыруу

Кыргыз Республикасынын монополияга каршы органы жакынкы жана алыскы чет мамлекеттердин монополияга каршы органдары, ошондой эле эл аралык уюмдар менен эки тараптуу жана көп тараптуу кызматташууну түзүүгө жана бекемдөөгө өзгөчө көңүл бурат.

Негизги багыттардын бири **Евразия экономикалык комиссиясы (ЕЭК) менен өз ара аракеттенүүнүн алкагындагы иш.**

2021-жылы төмөнкү багыттар боюнча **228 жыйынга** (видеоконференцияларга) катышуу ишке ашырылган:

- **ЕАЭБ жөнүндө келишимде белгиленген атаандаштыктын жалпы эрежелеринин сакталышын контролдоону жүзөгө ашыруу. Монополияга**

каршы орган ЕАЭБ жөнүндө келишимде белгиленген атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуу маселеси боюнча ЕЭКтин 26 арызын кароого катышат.

- **ЕАЭБтин келишимдик-укуктук базасынын жоболорун өркүндөтүү** (ЕАЭБ жөнүндө келишим, Арыздарды кароонун, иликтөөлөрдү жүргүзүүнүн, жылдык отчетту даярдоонун, эскертүү берүүнүн жана талдоо ыкмаларынын тартиби);

- 2020-жылы чек ара рынокторунда атаандаштыктын абалы жөнүндө Жылдык отчеттун долбоорун кароо;

- санариптик рыноктордогу ыкмаларды аныктоо боюнча ЕЭК Кеңешинин 2021-жылдын 14-июлундагы №17 буйругун аткаруу.

- Бир тараптан ЕАЭБ менен анын мүчө-мамлекеттеринин, экинчи жагынан Египеттин башка мамлекеттеринин ортосунда эркин соода жөнүндө макулдашууну түзүүнүн максатка ылайыктуулугун изилдөө боюнча Биргелешкен изилдөө тобунун (ЖИТ) Отчетторун кароо.

- 2025-жылга чейин Евразиялык экономикалык интеграцияны **өнүктүрүүнүн стратегиялык багыттарын ишке ашыруу боюнча иш-чаралар планын ишке ашыруунун алкагында**. Мелдештин планына ылайык **20 иш-чара каралган**. 2021-жылы - 4 иш-чара аяктады.

- Комиссиянын Кеңешинин 2021-жылдын 17-февралындагы жыйынында Жашыруун маалыматты коргоо тартиби жана аны ачыкка чыгаруу үчүн ЕЭКтин атаандаштыктын бирдиктүү эрежелеринин сакталышын көзөмөлдөө боюнча ыйгарым укуктарын ишке ашырууда жоопкерчилик жөнүндө макулдашууга өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу протокол 2014-жылдын 12-ноябрында кол коюлган.

- Эскертүү берүүнүн тартиби 2021-жылдын 3-мартында бекитилген. Комиссиянын Кеңешинин № 28 чечими.

- Комиссиянын Кеңешинин 2012-жылдын 17-декабрындагы № 118 чечими менен бекитилген Чек ара рыногунда атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузгандыгы үчүн айыптарды эсептөө методикасына жана тартибине өзгөртүүлөр киргизилди. Комиссиянын кеңешинин 2021-жылдын 14-июлундагы № 62 чечими менен бекитилген.

- Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин 2014-жылдын 21-ноябрындагы № 90 чечими менен бекитилген ЕАЭБ алкагындагы эл аралык келишимдерди расмий жарыялоо тартибине. Өзгөртүүлөр ЭМПСтин 2021-жылдын 20-августундагы № 9 чечими менен бекитилген.

- 2021-жылдын 14-сентябрында Комиссиянын кеңешинин № 85 чечими менен Атаандаштыктын абалын баалоо методикасына өзгөртүүлөр жана Комиссиянын кеңешинин 2021-жылдын 14-сентябрындагы № 86 чечими менен чек ара рынокторунда атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуу жөнүндө иштерди кароонун тартиби бекитилген.

Комиссиянын Коллегиясынын 2021-жылдын ноябрь айындагы отурумуна «Атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуу жөнүндө арыздарды (материалдарды) кароонун тартибине өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» Комиссиянын Кеңешинин чечиминин долбоору киргизилген.

Ошондой эле төмөнкүдөй иштер аткарылды:

- ЕЭКтин ички рыноктордун иштеши боюнча Консультативдик комитетинин алкагында.
- Табигый монополиялар боюнча консультативдик комитеттин алкагында;
- ЕЭКтин Атаандаштык боюнча консультативдик комитетинин алкагында.
- ЕАЭБ жөнүндө келишимде белгиленген атаандаштыктын жалпы эрежелеринин сакталышын контролдоону жүзөгө ашыруу.

2021-жылдагы иштин жыйынтыгы боюнча **Евразиялык экономикалык интеграцияны өнүктүрүүнүн 2025-жылга чейинки стратегиялык багыттарын ишке ашыруу боюнча иш-чаралар планын ишке ашыруунун алкагында** атаандаштык маселелери боюнча төмөнкүлөр кабыл алынды:

Стратегиянын планы **20 иш-чараны** ишке ашырууну карайт, алар боюнча Атаандаштык бөлүмү атаандаштык маселелери боюнча жооптуу аткаруучу болуп саналат, анын ичинде:

- 2021-жылга карата - 4 иш-чара (бардык иш-чаралар аткарылды);
- 2022-2025-жылдар аралыгында - 6 окуя;
- туруктуу негизде - 10 иш-чара.

2021-жылы Комиссиянын бир катар актылары кабыл алынган:

- Комиссиянын Кеңешинин 2021-жылдын 17-февралындагы жыйынында **Жашыруун маалыматты коргоонун тартиби жана ЕЭКтин бирдиктүү атаандаштыкты сактоону көзөмөлдөө боюнча ыйгарым укуктарын ишке ашырууда аны ачыкка чыгаруу үчүн жоопкерчилик жөнүндө макулдашууга өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу протокол** 2014-жылдын 12-ноябрындагы Эрежелерге кол коюлган.

- Эскертүү берүүнүн тартиби 2021-жылдын 5-мартында Комиссиянын кеңешинин №28 чечими менен бекитилген.

- Комиссиянын Кеңешинин 2012-жылдын 17-декабрындагы № 118 чечими менен бекитилген Чек ара рыногунда атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузгандыгы үчүн айыптарды эсептөө методикасына жана тартибине өзгөртүүлөр киргизилди. Комиссиянын кеңешинин 2021-жылдын 14-июлундагы № 62 чечими менен бекитилген.

- Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин 2014-жылдын 21-ноябрындагы № 90 чечими менен бекитилген ЕАЭБ алкагындагы эл аралык келишимдерди расмий жарыялоо тартибине. Өзгөртүүлөр ЭМПСтин 2021-жылдын 20-августундагы № 9.чечими менен бекитилген.

- 2021-жылдын 14-сентябрында Комиссиянын кеңешинин № 85 чечими менен **Атаандаштыктын абалын баалоо методикасына өзгөртүүлөр жана Комиссиянын кеңешинин 2021-жылдын 14-сентябрындагы № 86 чечими менен чек ара рынокторунда атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуу жөнүндө иштерди кароонун тартиби** бекитилди.

Экономикалык кызматташтык жана өнүктүрүү уюму (OECD) тарабынан ЕАЭБде укуктук жөнгө салуу жана атаандаштык саясатына эксперттик маалымдама жөнүндө:

Эксперттик маалымдама өткөрүү ЕАЭБде атаандаштык саясатынын абалына, кайрылуу укугуна, иштеп жаткан атаандаштыкты жөнгө салуу институттарынын натыйжалуулугуна баа берүүгө, ошондой эле аларды өркүндөтүү боюнча эксперттик сунуштарды алууга жардам берет.

Обзор ошондой эле бардык кызыкдар тараптарга, анын ичинде Биримдиктин мүчө мамлекеттеринин өкмөттөрүнө, бизнес коомчулугуна, керектөөчүлөр ассоциацияларына атаандаштык саясатынын маанилүүлүгүн пропагандалоо үчүн пайдалуу курал боло алат.

Монополияга каршы органдын эксперттери ошондой эле ЭКӨУ өкүлдөрү менен 2 жолу интервьюга катышып, бардык суроолор боюнча түшүндүрмөлөрдү беришкен.

Эксперттик обзор Комиссия кеңешинин 2021-жылдын 5-апрелиндеги № 4 буйругу менен бекитилген Евразиялык экономикалык интеграцияны өнүктүрүүнүн 2025-жылга чейин стратегиялык багыттарын ишке ашыруу боюнча иш-чаралар планынын 2.4.3-пунктунда каралган.

2021-жылдын 11-октябрында ЕЭК менен Өзбекстан Республикасынын Өкмөтүнүн ортосундагы өз ара аракеттенүү боюнча биргелешкен жумушчу топтун 1-жыйынына катышуу кабыл алынды.

Жумушчу топтун отурумунун жүрүшүндө төмөнкү маселелер талкууланды:

- Өзбекстан Республикасынын Өкмөтүнүн жана ЕЭКтин биргелешкен иш-чараларынын Планын ишке ашыруунун алкагында тараптар жүргүзгөн иштер жөнүндө;

- бажы транзитин жөнгө салуу чөйрөсүндө тараптардын жана ыйгарым укуктуу экономикалык операторлордун кызматташуусу жөнүндө;

- Өзбекстандын ДСУ жана ЕАЭБ менен интеграциялык процесстерин синхрондоштурууда ЕЭКтин көмөк көрсөтүүсү жөнүндө;

- ЕАЭБде санитардык, фитосанитардык, ветеринардык чаралар жана керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоо жаатындагы укуктук жөнгө салуу жөнүндө;

- ЕАЭБге мүчө мамлекеттердин жана Өзбекстан Республикасынын ишкер чөйрөлөрүнүн ортосунда түз байланыштарды түзүүгө көмөктөшүү жөнүндө.

Мындан тышкары, бөлүмдүн эксперттери **чек ара базарларында атаандаштыктын жалпы нормаларын жана эрежелерин бузуу боюнча арыздарды кароого катышат.**

2014-жылдын 29-майындагы ЕАЭБ жөнүндө келишимде белгиленген атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуу маселеси боюнча ЕЭКтин 26 арызы каралууда. Алардын ар бири боюнча иш ЕЭКтин келишимдик-укуктук базасына ылайык жүргүзүлөт, атап айтканда:

- "Сертификатталган бухгалтерлердин институту" (Россия Федерациясы) кошумча кесиптик билим берүүнүн автономдуу коммерциялык эмес уюмунун (Россия Федерациясы) " Казакстан Республикасынын Кесиптик палатасы" (Казакстан Республикасы) бухгалтерлердин кесиптик уюмунун аракеттеринде Келишимдин 76-беренесинин бузулушунун мүмкүн болгон белгилери жөнүндө талабы боюнча. Сунуштун долбоору каралды, ВКСга катышуу кабыл алынды. Учурда жолугушуулар 2022-жылдын 11-январында документтер каралгандан кийин улантылат.

- Эксперттик талапкер лифттерди, лифт жабдууларын (ТР ТС 011/2011) жана дөңгөлөктүү транспорт каражаттарын (ТР ТС 018/2011) сыноо боюнча кызматтарды көрсөтүүчү чарбакер субъекттер тарабынан сынактын эрежелерин сактоосуна байланыштуу териштирүүлөргө жөнөтүлдү. Карап чыгуу токтотулду, ЕЭКтин тиешелүү чечими чыгарылды.

- санариптик экосистемаларды издөө натыйжаларында жарнамалык кызматтарды көрсөтүү рыногунда иликтөө.

Монополияга каршы орган видео кызматтарды көрсөтүүнүн трансчек аралык рыногунда атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуу фактыларын ЕЭКтин демилгелүү иликтөөсү боюнча позициясын сунуштады, ал Комиссиянын демилгелүү иликтөөсү жөнүндө маселе боюнча видео кызматтарды көрсөтүү үчүн чек ара рыногунда атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуу 2021-жылдын 16-сентябрындагы № 22-47 / рг отурумдун протоколунда чагылдырылган. ЕЭКке чарба жүргүзүүчү субъекттер тарабынан берилген жооптордо (онлайн-кинотеатрлар) географиялык жайгашуусуна жараша видеоконтентке кирүүнү чектөө (геоблокировка) боюнча даттануулар болбогондугун эске алуу менен, Кыргыз Республикасынын аймагында иштеп жаткан онлайн-кинотеатрлардын көбү жок, монополияга каршы органдын позициясы өзгөрүүсүз калууда - чек арадагы атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуу фактылары боюнча демилгелүү иликтөө жүргүзүүнүн зарылдыгы жок.

- «Брютс Н» ЖЧКсы (Беларусь Республикасы) тарабынан «Стадион» ЖЧКсынын (Россия Федерациясы) жана «ХУКАПЛЕЙС» ЖЧКсынын (Россия Федерациясы) ЕАЭБ жөнүндө келишимдин 76-беренесин бузуунун мүмкүн болуучу белгилери жөнүндө арызын кароодо ЕЭК менен өз ара аракеттенүү үчүн жооптуу кызматкерлерге талапкерлер).

- И.П.Захарованын өтүнүчү боюнча О.А. «МериЛеш» жоопкерчилиги чектелген коомунун аракеттеринде (аракетсиздигинде) 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө Келишимдин 76-беренесинин 2-пунктунда, тактап айтканда, чек ара рынокторунда атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуунун мүмкүн болуучу белгилери боюнча. Ишти кароонун жүрүшүндө (видеоконференция форматында), ошондой эле трансчек аралык рыноктордо атаандаштыкты камсыз кылуу максатында Комиссия ИП Захарова О.А. «МериЛеш» ЖЧКсы эки тараптын өз

ара пайдалуу шарттарында тиешелүү келишимдерди (контракт, келишим ж.б.) түзүү жолу менен.

- 2021-жылдын 21-октябрында «Металлообработка» ЖЧКсынын жана «Металлотехника» ЖЧКсынын (мындан ары - Иш) конкурстун жалпы эрежелерин бузуунун мүмкүн болуучу белгилери боюнча ишин кароону кайра баштоо маселеси боюнча соттук отурумга катышуу. чек ара рыноктору, тактап айтканда 2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык биримдиги жөнүндө макулдашуунун 76-беренесинин 2-пункту.

Бул ишти кароонун алкагында ЕЭК Коллегиясы Комиссиянын суроо-талабы боюнча маалыматты (маалыматты) бербегендик үчүн жаза чараларын колдонуу чечимин кабыл алды.

- 2021-жылдын 21-октябрында жана 2021-жылдын 11-ноябрында «ОРИМИ» ЖЧКсы, «ЕВРОТОРГ» ЖЧКсы жана «Аптекарский Сад» ЖЧКсынын кылмыш белгилерин камтыган аракеттерди (аракетсиздикти) токтотуу зарылдыгы жөнүндө эскертүү берүү маселеси боюнча ишти кароо боюнча жыйынга катышуу. атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуу жана (же) мындай бузуунун белгилеринин пайда болушуна шарт түзгөн себептерди жана шарттарды четтетүү жана мындай аракеттерди (аракетсиздикти) четтетүү боюнча чараларды көрүү жөнүндө.

Отурумдун жүрүшүндө (видеоконференция форматында), ошондой эле трансчек аралык рыноктордо атаандаштыкты камсыз кылуу максатында Комиссия чай өндүрүүчү «Аптекарский сад» ЖЧКсына чай азыктарын өндүрүүнү «ОРИМИ» ЖЧКсынын продукциясынын таңгактары менен алмаштыруу, «ЕВРОТОРГ» ЖЧКсы Greenfield соода маркасы менен сатылган ORIMI ЖЧКсынын таңгактарына чаташкандай окшош пакеттеги чай азыктарын дүң жана чекене сатууну (сатууну) токтотууну сунуштады.

- 2021-жылдын 28-октябрында «АКВАФОР ТРЕЙДИНГ» ЖЧКсына белгилерди камтыган аракеттерди (аракетсиздикти) токтотуу, атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуу жөнүндө жана (же) мындай бузуунун белгилеринин пайда болушуна шарт түзгөн себептерди жана шарттарды четтетүү боюнча чараларды көрүү жөнүндө эскертүү берүү боюнча «Полимерконструкция» ЖЧКсы жана «АКВАФОР ТРЕЙДИНГ» ЖЧКсынын ишин кароо боюнча жыйынга катышуу..

- 2021-жылдын 18-ноябрында «НМЗ Искра» АКсынын, «Интеррин Илимий-изилдөө Институту» ЖЧКсынан жана «Искра-Сервис» ЖЧКсынан, «Промсинтез» АКсынан турган адамдардын тобунун ишин кайра кароону кайра баштоо маселеси боюнча жыйынга катышуу, Я.М. Свердлов, «Русперфоратор» ААКсынын жана «Промвзрыв» ЖЧКсынын курамындагы адамдардын тобу атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуунун белгилерин камтыган аракеттерге (аракетсиздикке) жана (же) пайда болушуна шарт түзгөн себептерди жана шарттарды четтетүү жөнүндө мындай бузуунун белгилерин жана мындай аракеттерди (аракетсиздикти) четтетүү боюнча чараларды көрүү жөнүндө.

- ЕЭКтин демилгеси менен автоунааларды сатуу рыногу боюнча иликтөө башталып, монополияга каршы органдын эксперттеринин номинациялары сунушталып, комиссиянын биринчи отурумуна катышуу кабыл алынды.

ЕАЭБ товарларынын жалпы алмашуу рыногун түзүү боюнча жумушчу топтун кезектеги жыйыны өттү. Монополияга каршы орган катышуучулардын номинацияларын, ошондой эле берилген материалдар боюнча сын-пикирлерди берди, жыйындын жыйынтыгы боюнча отчеттун айрым жоболорун жыйынтыктоо жана жалпы валюта рыногун түзүү боюнча ишти улантуу жөнүндө протоколдук чечим кабыл алынды.

ЕЭКтин алкагында төмөнкү **изилдөө иштери** жүргүзүлдү:

- 2021-жылдын 13 жана 15-декабрында бөлүмдүн эксперттери «Евразиялык экономикалык биримдиктин мыйзамына монополияга каршы комплаенс институтуна тиешелүү жоболорду киргизүү» илимий-изилдөө ишинин биринчи этабын талкуулоого жана коргоого катышты. сын-пикирлер айтылды, алар эске алынды.

- “Интеллектуалдык менчикке өзгөчө укуктарды пайдалануу менен мамилелерди монополияга каршы жөнгө салуу” кароонун даяр долбоору боюнча видеоконференцияга катышуу. Талкуу аяктады жана илимий-изилдөө иштери ЕЭК Коллегиясына берилди.

- «Убактылуу мамлекеттик бааларды жөнгө салуунун (улуттук деңгээлде) жана бааларды убактылуу мамлекеттик жөнгө салуунун мүчө мамлекеттердин товардык рынокторундагы атаандаштыктын абалына таасирин баалоо критерийлерин киргизүү жана кеңейтүү механизмин иштеп чыгуу» темасында илимий-изилдөө иштерин коргоодо; Евразия Экономикалык Биримдигинин (ЕАЭБ)” илимий-изилдөө жана өнүктүрүү боюнча позициясы мамлекеттик органдар тарабынан өз ишинде колдонулушу мүмкүн эместиги жөнүндө позиция сунушталды, анткени маалыматтын чоң көлөмү талап кылынат, аны киргизүүнүн актуалдуулугун бир айдан кийин алууга болот, мамлекеттик жөнгө салуу буга чейин эле жоголгон.

- аткаруучулар менен «ЕЭКтин азык-түлүк рынокторундагы атаандаштыктын көйгөйлөрү» темасы боюнча илимий-изилдөө иштерине бардык сын-пикирлерди иштеп чыкты. Республикалык Илимий «Агроөнөр жай комплексиндеги системалык изилдөө институту» унитарлык илимий ишканасы тарабынан өткөрүлгөн Санариптештирүүнүн жана ЕАЭБдин айыл чарба товарларынын рынокторуна ири трансулуттук корпорациялардын киришинин натыйжасында агроөнөр жай комплексинин айрым секторлорунда “рыноктук бийликтин” пайда болуу тобокелдигин изилдөө .

2021-жылдын 8-октябрында Алматы шаарында (Казакстан Республикасы) ЕАЭБ мамлекеттеринин ыйгарым укуктуу органдарынын жетекчилеринин жана ЕЭКтин Атаандаштык жана монополияга каршы жөнгө салуу боюнча Коллегия мүчөсүнүн (министринин) кезектеги жыйыны болуп өттү. Видеоконференцбайланыш форматында өткөн аталган жыйынга

монополияга каршы органдын жетекчилиги катышып, «Кыргыз Республикасынын монополияга каршы органынын ишиндеги жаңы багыттар» аттуу баяндамасы угулду.

2021-жылдын 23-декабрында Москва шаарында (Россия Федерациясы) ЕАЭБ мамлекеттеринин ыйгарым укуктуу органдарынын жетекчилеринин жана ЕЭКтин Атаандаштык жана монополияга каршы жөнгө салуу боюнча Коллегия мүчөсүнүн (министринин) кезектеги жыйыны болуп өттү. ВКС форматындагы аталган жыйынга монополияга каршы органдын жетекчилиги катышты.

Ли П.А.нын макаласын «Евразиялык экономикалык биримдикте атаандаштык жана монополияга каршы жөнгө салуу» журналынын экинчи санына (2021-жылдын декабрь айындагы саны) көрсөтүү жана оңдоо иштери жүргүзүлдү.

ЕЭКтин алкагында монополияга каршы органдын кызматкерлери төмөнкүлөрдүн курамында:

- ЕЭК Коллегиясынын 2019-жылдын 15-январындагы №6 буйругу менен бекитилген 2014-жылдын 29-майындагы ЕАЭБ жөнүндө келишимдин жоболорун өркүндөтүү боюнча консолидацияланган жумушчу топтун курамында.

- чек ара рынокторунда атаандаштыктын жалпы эрежелерин бузуу фактыларын иликтөө боюнча жумушчу топтордун курамына.

- «Атаандаштык саясаты жагынан ЕАЭБтин келишимдик-укуктук базасын өркүндөтүү» долбоору боюнча жумушчу топко.

- «ЕАЭБде атаандаштык жана монополияга каршы жөнгө салуу» электрондук журналын чыгаруу үчүн редакцияга.

- ЕЭКте ЕАЭБ товарларынын алмашуу рыногун түзүү боюнча жумушчу топко;

- ЕЭК менен Өзбекстан Республикасынын Өкмөтүнүн ортосундагы биргелешкен жумушчу топтун жумушчу тобуна.

2021-жылы монополияга каршы орган чет өлкөлүк атаандаштык органдары жана эл аралык уюмдар менен жигердүү кызматташкан:

Монополияга каршы саясат боюнча мамлекеттер аралык кеңеш (МКСМАК) жана анын алдында түзүлгөн:

- КМШга мүчө мамлекеттердин монополияга каршы мыйзамдарын бузууларды биргелешип иликтөө боюнча штаб.

- Монополияга каршы саясат боюнча мамлекеттер аралык кеңештин алдындагы Жарнама боюнча координациялык кеңеш.

Белгилей кетсек, 2021-жылдагы МКСМАК жыйындарында “Кыргыз Республикасындагы азык-түлүк рынокторундагы, ошондой эле күйүүчү-майлоочу майлар жана аба транспорту базарларындагы абал” деген темада баяндама жасалган.

Ковид-19 пандемиясына байланыштуу үзгүлтүксүз каттамдардын кыскарышына жана Россиянын чартердик каттамдар үчүн жаңы учуу эрежелерин киргизүүсүнө байланыштуу орусиялык багытка авиа билеттердин

баасынын олуттуу көтөрүлүшү көйгөйү айтылды. Учурдагы кырдаалга байланыштуу Орусиянын Федералдык Монополияга каршы кызматына кат жөнөтүлгөн. Биргелешкен иликтөөлөр боюнча штабдын алкагында аба транспорту рыногун изилдөө сунушу айтылды.

Ошондой эле, жолугушууда Кыргызстанда күйүүчү-майлоочу майларга болгон баалар маселеси көтөрүлүп, Россиядан мунайзаттарды жеткирүү боюнча келишимдер боюнча өз ара эсептешүүлөрдү АКШдан эмес, улуттук валютада жүргүзүү маселесин кароо сунушу айтылды. долларды түзөт, бул доллардын курсунун өсүшүнө байланыштуу кошумча баанын өсүшүнө жол бербейт.

ОЭСР, ЮНКТАД, ТИКА, Түркиянын Соода министрлиги жана монополияга каршы атаандаштык башкармалыгы, Германия Федеративдүү Республикасынын Bundeskartellamt антимонополдук башкармалыгы ж.б.

Керектөөчүлөрдүн укугун коргоо боюнча дүйнөлүк карта (ЮНКТАД) долбоорунун өкүлдөрү менен аткарылган иштердин жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасы монополияга каршы орган тарабынан сунушталган онлайн картага керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоо маселелерин жөнгө салуучу орган катары киргизилген.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Өзбекстан Республикасына болгон иш сапарынын алкагында (2021-жылдын 11-12-мартында) Монополияга каршы орган менен Өзбекстан Республикасынын Монополияга каршы комитетинин ортосунда кызматташуу жөнүндө меморандумга кол коюлду.

Монополияга каршы орган тарабынан жалпысынан 9 кызматташуу жөнүндө меморандум түзүлгөн, анын алкагында тажрыйба алмашуу жана мыйзамдарды өркүндөтүү боюнча иштер жүргүзүлүүдө:

- Армения Республикасы, Беларусь Республикасы, Казакстан Республикасы, Түркия Республикасы, Өзбекстан Республикасы менен атаандаштык саясаты жаатында;

- Молдова Республикасы жана Түркия Республикасы менен керектөөчүлөрдүн укугун коргоо жаатында;

- жарнак тармагында Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссия менен;

- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Экологиялык жана техникалык коопсуздук боюнча мамлекеттик инспекциясы менен Казакстан Республикасынын Соода жана интеграция министрлигинин ортосундагы өз ара түшүнүшүү.

Атаандаштык органдарынын адистеринин, Кыргыз Республикасынын жана Россия Федерациясынын башка органдарынын мамлекеттик кызматчыларынын ишинин негизги багыттары боюнча квалификациясын жогорулатууну жана кесиптик кайра даярдоону, ошондой эле заманбап көйгөйлөр боюнча илимий-прикладдык изилдөөлөрдү жана долбоорлорду иштеп чыгууну камсыз кылуу максатында Дистанттык окутуу ыкмасын

колдонуу менен аларды илимий коомчулукта талкуулоону демилгелеп, Кызмат менен Монополияга каршы жөнгө салуу Федералдык кызматынын (Казань) (Россия Федерациясы) Федералдык Монополияга каршы кызматынын «Окуу-методикалык борбору» федералдык мамлекеттик мекемеси менен кызматташуу жөнүндө меморандумга кол коюлду.

Мындан тышкары, тийиштүү функцияларды ишке ашыруу жана мамлекеттик органдардын ортосунда интеллектуалдык менчик жаатындагы укук бузуулар боюнча жеке жана юридикалык жактардын арыздарына, кайрылууларына, даттанууларына түздөн-түз тиешелүү маалымат (аналитикалык, статистикалык) алмашуу чөйрөсүндө натыйжалуу өз ара аракеттенүүнү камсыз кылуу максатында конкуренция (адилетсиз атаандаштык), керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоо, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Интеллектуалдык менчик жана инновациялар мамлекеттик кызматы (Кыргызпатент) менен Кызматтын ортосундагы өз ара аракеттенүү жөнүндө Ведомстволор аралык жобо түзүлдү.

Ошондой эле, сегиз жылдан ашык убакыттан бери Кыргыз Республикасындагы АКШнын элчилиги менен кызматташуунун алкагында жыл сайын ЖОЖдун студенттери FLEX программасынын алкагында Кыргыз Республикасынын монополияга каршы органында стажировкадан өтүп келишет.

Учурда Молдова Республикасы менен атаандаштык саясаты жана Азербайжан Республикасы менен атаандаштык саясаты, керектөөчүлөрдүн укугун коргоо жана жарнак жаатында кызматташуу боюнча меморандумга кол коюу күтүлүүдө.

Мындан тышкары Монополияга каршы орган Кытай Эл Республикасы менен, Америка Кошмо Штаттарынын жана Германиянын Федеративдуу Республикасынын Бундескартелламент федералдык соода комиссиясы менен эл аралык мамилелерди тузуу боюнча активдуу иштерди жүргүзүп жатат.

БУУ менен интеграциянын алкагында ЮНКТАД «Керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоонун дүйнөлүк картасы» долбооруна катышты. Биргелешкен иштердин жана Кыргыз Республикасында керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоонун укуктук жана институционалдык базасын изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча монополияга каршы органдын кызматкери ЮНКТАД WCPM расмий сайтына киргизилип, активдештирилди.